

Miritza & Sebastian

Rakkiboskomateriali kaalengo kentienge aro anglunoskola ta skola

Keskustelumateriaali koskien kaaleromanilapsia esikoulussa ja koulussa

Samtalsmaterial kring kaaleromska barn i förskola och skola

Beställningsadress:

Fritzes kundservice

106 47 Stockholm

Telefon: 08-690 95 76

Telefax: 08-690 95 50

E-postadress: skolverket@fritzes.se

www.skolverket.se

Beställningsnr: 09:1145

ISBN 978-91-85545-76-6

Grafisk form: Ordförrådet AB

Text och foto: Domino Kai

Illustrationer: Burhan Misirli

Tryck: Davidsons Tryckeri AB

Upplaga: 1 000 ex, 2009

Denna bok med text på finska, romani kaale, och svenska är tänkt att användas som underlag för diskussion bland romska föräldrar samt hos personal i förskola och skola. Boken har utarbetats inom Skolverkets uppdrag 2008–2009, om stöd för utveckling och produktion av böcker och andra läromedel för de nationella minoriteterna.

Miritza & Sebastian

Rakkiboskomateriali kaalengo kentiengo aro anglunuskola ta skola

Keskustelumateriaali koskien kaaleromanilapsia esikoulussa ja koulussa

Samtalsmaterial kring kaaleromska barn i förskola och skola

Naaluno rakkiba

MIRITZA TA SEBASTIAN hin hou bereh phurane duibijame, koon džiivena aro Sveit-tiko lengo phurnidensa ta hou pheenjensa. Lengo huupa hin finitiko romane ta joon khaaravena peen naaveha kaale ta vaure pe naaveha finitko roma, vahka joon džiivena akadiives aro sveittiko. Huupa džiivena normalno romano dživiba, paalal kaale romane traditsia. Dauva mienila te joon džiivena paalal maneeri, so hin apride arre aro skokka aro tiijaha. Naa tenkila joon dauva dooleske, ke joon džiivena jakkes sakko diives.

Miritza ta Sebastian sikjuvena peen daala maneeri iek bitta pe var, panna hin joon beska, nebi tšatšes angouvina kultur aro lengo sakko divisijako dživiba. Sar angouvina daala maneeri ta regulia aro kentiengo dživiba. So tšeerila leen mulanes ta so lohanes? So fanula ka sveittiko ta romane maneeri ta laaga arakhena vaurensa? Ka voipuvvel aavel douva baruven "banges" ta sar voipuvven ame bare komuja jelpaven aro ajasaave situatsia?

Aro dauva liin dikkaha amen dui latše kenti aro lengo sakko divisijako dživiba. Me som, Domino Kai, koon rakkavaa lenna ta niina me som kaalo. Dauva liin aprila anglal normalne situatsia ta fanubi aro huupa ta sar arakhena kenti sveittiko kentien-gokultur aro anglunoskoola. Aro dauva liin apravaa me ithlaga situatsia so me hin taprade aro vaure romane huupi.

Dauva liinesko starakiba hin te den rakkibosko teeliba rakkibonge arre aro romane skokki ta kutti rakkiba mahkar phurinde ta kentienisa ta sveittiko personaliensa. Paalal douva voipuvaha ame te aven džaanide, te sar huupengo traditsia angouvina aro romane kentenge dživiba. Ame sikjuvaha amenge sar sveittiko personaali hokina dauva. Ame voipuvahas, te neeraven amen ta rakkaven ajasaave kulturijako froolaagi-bosta. Doollesko khaal ke liin hin tenkade ni romenge sar sveittiko personaaligerenge hin dauva liin aulo rannimen po triin tšimbaha; kaale-romanes (kaalengo tšib), sveit-tiko ta finitiko so hin jek amengo itaahhibosko tšimbata.

Dauva liin hin apridas arre aro Sikjiboskofallibosko apriboskobutja pe sikjiboskeliine nationalne minoriteturienge ta sar rakkiboskopartner sas mange Mai Beijer so niina dikjas paalal sveittiko tšimbako teksto. Dimitri Valentin dikjas paalal romano tšimbako tekstos ta Vuokko-Vera Persson Boman dikjas paalal finitiko tšimbako teksto. Historiako teksto, aro teema 18, lena Gunni Nordström ta Domino angnal svaariiba.

Me haagavaa buut baht tumenge rakkibonge. Haagavaa te tumen lena džanen ta sikjuven tumen butide vaurengo kulturiatta. Jakkess lena romane kenti koonesta tumen hin anglal svaariva, te len butide vojiba te barjaven pengo romanokultur ta lenpe normalno ithunniba niina aro douva kultur so farabila aro sveittiko anglunoskoola ta skoola.

Me da mo baro barkibi tumenge saareng koon hin diine latšo responso kaan tume dikjas paalal douva liin: Tanja Benavides, Anita Grünbaum, Orvo Grönfors, Päivi Grönfors, Riitta Grönfors, Tenho Grönfors, Armas Hagert, Merja Hagert, Soraya Hagert, Tino Kai, Tiina Kiveliö, Aino Lindgren, Lars Lindgren, Satu Lindgren Hagert, Aila Lundberg, Nadja Manner, Diana Nyman, Susanne Ruthström, Allan Sjöberg.

Stockholm aro Krehunosko tsoon (Decemberi) 2009

Domino Kai

Esipuhe

MIRITZA JA SEBASTIAN ovat kuusivuotiaat kaksoset, jotka asuvat Ruotsissa vanhempiensa ja kuuden sisaruksensa kanssa. Perhe on Suomen romaneja jotka itse kutsuvat itseään kaale-romaneiksi. Perhe elää tavanomaista kaale-romanien elämää. Kulttuuri sisältää monia sääntöjä jotka ovat muotoutuneet ryhmän piirissä vuosisatojen aikana. He itse eivät ajattele tai huomioi niitä koska tavat ovat osa normaalia jokapäiväistä elämää. Miritza ja Sebastian oppivat tavat vähitellen ja vaikkakin he ovat vasta pieniä vaikuttavat ne jo heidän päivittäiseen elämäänsä.

Minä, kertoja Domino Kai, kuulun itse kaale-ryhmään. Haluan kertoa arkitavoistamme. Kuinka nämä tavat ja traditiot vaikuttavat lasten elämään. Mikä tekee heidät iloisiksi ja mikä surullisiksi? Mitä tapahtuu kun ruotsalaiset tavat ja arvostukset kohtaavat kaale-romanien tavat ja arvostukset? Koska voi tulla tilanteita jolloin ne törmäävät toisiinsa ja kuinka me aikuiset voimme auttaa lapsia niissä tilanteissa?

Tässä kirjassa tapaamme kaksi mukavaa lasta. Kirja kertoo perheen elämästä ja siitä miten lapset kohtaavat ruotsalaisen lapsikulttuurin esi- ja peruskoulussa.

Kirjan tarkoitus on inspiroida ja antaa virikkeitä romaniryhmän omiin sisäisiin keskusteluihin mutta myös romaniperheiden ja ruotsalaisen kouluhenkilökunnan tapaamiin. Olemalla tietoisia siitä miten perheen traditiot vaikuttavat romanilasten elämään ja kuinka ruotsalainen henkilökunta ymmärtää romanien tapakulttuurin voimme lähestyä toisiamme ja välttää sellaisia ristiriitoja jotka vaikeuttavat lasten elämää.

Koska teksti on tarkoitettu sekä romaneille että ruotsalaiselle henkilökunnalle on teksti kolmella kielellä: kaale-romaniksi, ruotsiksi ja suomeksi. Useimmat kaaleryhmään kuuluvat käyttävät myös suomea yhteisenä seurustelukielenään.

Kirja on osa Kouluhallituksen kehitysohjelman opetusmateriaalia kansallisista vähemmistöistä. Mai Beijer on ollut mukana keskustelukumppanina sekä kielen tarkastajana. Romanikielisen tekstin on tarkastanut Dimitri Valentin ja suomenkielisen Vuokko-Vera Persson Boman. Historian tekstistä, teema 18, vastavat Gunni Nordström ja Domino Kai.

Toivotan onnea keskusteluillenne. Toivon että opitte tutustumaan ja tuntemaan tois-
tenne kulttuureja. Näiden keskustelujen myötä opimme tukemaan romanilapsia joista
olemme vastuussa ja antamaan heille mahdollisuuden kehittää romanikulttuuria sekä
myös saamaan itsestään selvän yhteenkuuluvuuden ruotsalaiseen esi- ja peruskoulu-
kulttuuriin.

Oikein iso kiitos teille kaikille hyvästä palautteesta käydessänne läpi kirjan sisällön:
Tanja Benavides, Anita Grünbaum, Orvo Grönfors, Päivi Grönfors, Riitta Grönfors,
Tenho Grönfors, Armas Hagert, Merja Hagert, Soraya Hagert, Tino Kai, Tiina Kiveliö,
Aino Lindgren, Lars Lindgren, Satu Lindgren Hagert, Aila Lundberg, Nadja Manner,
Diana Nyman, Susanne Ruthström, Allan Sjöberg.

Tukholma Joulukuu 2009

Domino Kai

Förord

MIRITZA OCH SEBASTIAN är tvillingar och de är sex år gamla. Deras föräldrar är romer från kaalegruppen som även kallas finska romer fast de numera bor i Sverige. Miritza och Sebastian har sex syskon, så det är en stor familj som alla bor tillsammans. Familjen lever ett traditionellt kaale-romskt liv. Detta innebär att man lever efter många regler i enlighet med den kultur som utvecklats inom denna grupp under lång tid. Själva funderar de inte så mycket på detta eftersom man lever så varje dag. Miritza och Sebastian lär sig allt detta hemma lite i taget, de är ju fortfarande små men visst påverkar kulturen redan deras liv. Och vi frågar oss hur detta ter sig i vardagen? Hur påverkar dessa traditioner och regler barnens liv och vad gör dem glada eller ledsna? Vad sker i kontakten med svenska seder och värderingar? När kan det bli ”fel” och hur ska vi vuxna hantera sådana situationer?

I den här boken får du möta dessa två underbara barn i deras vardag. Jag som berättar om dem heter Domino Kai och är rom och tillhör samma romska grupp.

I boken lyfter jag fram vanliga situationer i denna familj och vid barnens möten med svensk förskola och skola och svensk barnkultur. Jag refererar även till motsvarande situationer som jag mött i andra romska familjer. Syftet med denna bok är att erbjuda ett diskussionsunderlag dels för samtal inom den romska gruppen dels för samtal mellan föräldrar och barn och svensk personal. Genom att vi blir medvetna om hur familjens traditioner påverkar de romska barnens liv och vi lär känna hur svensk personal uppfattar detta, kan vi närma oss varandra och på så sätt undvika sådana kulturkrockar som är till men för barnen.

Eftersom boken vänder sig till både romer och svensk personal är texten på tre språk: kaale-romska, svenska och finska. De flesta romer som tillhör denna grupp använder nämligen även finska som ett av sina umgängesspråk.

Denna bok har utvecklats inom Skolverkets utvecklingsarbete med läromedel för de nationella minoriteterna och som samtalspartner har jag haft Mai Beijer som även bearbetat den svenskspråkiga texten.

Den romska texten har granskats av Dimitri Valentin och den finska av Voukko-Vera Persson Boman. För avsnitt 18, De Sverigefinska romernas historia, svarar Gunni Nordström och Domino Kai.

Jag önskar er lycka till i era samtal och hoppas att ni tar alla tillfällen i akt att lära känna varandras kulturer och på så sätt ge de romska barnen som ni har ansvar för ökade möjligheter att vidareutveckla sin romska kultur och få en självklar tillhörighet även till den kultur som präglar svensk förskola och skola.

Jag vill också tacka följande personer som läst manuset och kommit med synpunkter: Tanja Benavides, Anita Grünbaum, Orvo Grönfors, Päivi Grönfors, Riitta Grönfors, Tenho Grönfors, Armas Hagert, Merja Hagert, Soraya Hagert, Tino Kai, Tiina Kiveliö, Aino Lindgren, Lars Lindgren, Satu Lindgren Hagert, Aila Lundberg, Nadja Manner, Diana Nyman, Susanne Ruthström, Allan Sjöberg.

Stockholm i december 2009

Domino Kai

Raaluno drabiba

<i>Naaluno rakkiba</i>	2
1 Miritza ta Sebastian	9
2 Dauva hin džinta amenge!	14
3 Ame khaaravaa papo pe naaveha Ukki	20
4 Ame džaha aro khangeri	26
5 Phenja ta phaala dikkena paalal vaure	32
6 Koolako maneera	38
7 Tšatšes rikkavaha amen frukti	44
8 Romane hin it ta vaurevitika	50
9 Romengo tšimb	56
10 Romane phurinde	62
11 Tšimbakobarvalipa aro vaure tšimba	68
12 Leksijakodrababiba ta drababibosko sikjiba	74
13 Visita aro liineskotšeer	80
14 Aro džiiido farabi	86
15 So me vojjuvaa te aven ka me barjuvaa?	92
16 Romengo skolako aahhiba – sigide ta akadiives	98
17 Finitiko Romengo historia aro Sveittiko	104
<i>Kutti sikjiba koon kammela te džaaanel butide</i>	116

– Ka me barjuvaa me tšinnaa mange graija sar mo daadeskodad. Dooleske ke me rikkavaa buut green. Ni me kammaa mange ajasavo rallybeero so džala te draaten hastes, phennela Sebastian.

– Ta me kammaa mange jek prinsessako kurros ta ajasaavo prinsessako tšohha ta jek diara ta klakkako tiahi, phennela Miritza.

Sisältö

<i>Esipuhe</i>	4
1 Miritza ja Sebastian	11
2 Tämä on meistä kivaa!	16
3 Kutsumme isoisää ukiksi	22
4 Menemme kirkkoon	28
5 Siskokset huolehtivat toisistaan	34
6 Me pukeudumme näin	40
7 Kyllä tykkäämme hedelmistä!	46
8 Romanit ovat samanlaisia ja erilaisia	52
9 Romanian kieli	58
10 Vanhempien katsomus kouluun ja lasten tulevaisuuteen	64
11 Monikielisyys	70
12 Läksyjenumero ja lukemisen harjoitus	76
13 Vierailu kirjastossa	82
14 Elokuissa	88
15 Voiko minusta isona tulla mitä vaan?	94
16 Romanian koulutilanne ennen ja tänään	100
17 Ruotsinsuomalaisten romanien historia	108
<i>Lukuvinkkejä sinulle joka haluat oppia enemmän romaneista</i>	118

- Kun minusta tulee iso minulla on hevosia niinkuin ukilla. Hevoset on tosi kivoja. Ja sitten minulla on maailman nopein ralli-auto, sanoo Sebastian.
- Ja minulla on prinsessapyörä ja prinsessahame ja diadeemi ja korkkarit, sanoo Miritza.

Innehåll

<i>Förord</i>	6
1 Miritza och Sebastian	13
2 Det här tycker vi är roligt!	18
3 Vi kallar vår farfar för Ukki	24
4 Vi går i kyrkan	30
5 Syskon tar ansvar för varandra	36
6 Så här klär vi oss	42
7 Visst gillar vi frukt!	48
8 Romer är lika och olika	54
9 Romernas språk	60
10 Föräldrarnas syn på skolan och barnens framtid	66
11 Språkutveckling i flera språk	72
12 Läsläsning och lästräning	78
13 Besök på bibliotek	84
14 På bio	90
15 Kan jag bli vad jag vill när jag blir stor?	96
16 Romernas skolsituation – förr och idag	102
17 De sverigefinska romernas historia	112
<i>Lästips för dig som vill lära dig mer om romer</i>	120

– När jag blir stor ska jag ha hästar precis som farfar. För jag tycker jättemycket om hästar. Och sen ska jag ha en rallybil som åker fortast av alla, säger Sebastian.

– Och jag ska ha en prinsesscykel och en prinsesskjol och diadem och klackskor, säger Miritza.

Dauva hin džinta amenge te tšeeren!

– Ame tšeera džintaha muut!

– Ranglavaha, leijavaha rallybeerensa ta Batman robotensa koolaven ame ta pherjavaha, kuklensa tapri- ta garobosko tšelliba, ta jelpaven aro tšeereskobutja.

– Aro anglunoskoola hin ame muut amale te leijaven ta hin džinta te džan doori sakko diivesi.

– Ta ame rikkavaha džintaha te džä apre aro kaht!

Kaana douva naa panna džinta?

– Douva naa tšatšes džinta ke naa lahas te tšeeren sar kammahas. Sar ka mote te džan te souves vahka naa tšek sonjina. Bare komuja na hajula te douva naa džinta. Sar kana naa laa te tšellaven douva maalensa dooleske hin vauro koon tšellila lassa elle lessa. Elle ka naa laa te haa glasso ke mote te haa vaagunes haabe.

So kameaha tumen taala te tšeeren?

– Univar kammahas feri te den gooli ta jakkes ame tšeeravaha. Vahka butvares ame phennahas te ame agorvaha.

Rakkibosko puhhiba teemaske 1–2

Miritza ta Sebastiansko tšelliba ta anglunosuune vaa paalal traditionalne maneera so hin džuujujengo ta so hin džeenujengo butja ta doola naa nebi romano kentengo suuneesko dikkiba. Ame pinsavaa saare kentenge suuneske aro dauva bereh. Aro Sveittiko angluno-ta skoola frestavena gaaje pe džaaniba te angvina aro dauva džintako puhhiba.

- Hinko vojiba te niina romane tšajja kammenas, te arakharen green elle vaure aktivikanos so kammela butide fysisko džoraliba?
- Tšellavenako romane kenti aro tšelliboskoknuutos?
- Voivuehako kenti koonengo džiiinta hin te douva hin ”romengo maneera” te stellaven pen apre te ”jelpaven aro tšeerulno butja”?
- Miritza ta Sebastian rikkina penge maalesta so len hin aro anglunoskoola, vahka naa džala alti jakke latšes. Sar fuortuno hin te romane kenti arakhena vaure kenti, niina gaajengo kenti?

Me tykätään monista eri asioista?

Piirtää ja leikkiä ralliautoilla ja Batman roboteilla, leikkiä nukeilla ja vaatteilla ja ”kymmenen tikkua laudalla” ja olla piilosilla ja auttaa kotona. Eskarissa meillä on paljon kavereita ja sinne on kiva mennä joka päivä.

Ja sitten on kiva kiipeillä puissa.

Ja mikä sitten ei ole kivaa?

No, jos ei saa tehdä niinkun haluaa. Niinkun kun pitää mennä nukkumaan vaikka ei väsytä. Aikuiset ei ymmärrä että se on tylsää. Tai kun ei saa leikkiä parhaan kaverin kanssa kun joku toinen leikkii sen kanssa. Tai kun ei saa jäätelöä kun on ensin syötävä ruoka.

No, mitä te silloin teette?

Joskus me haluttais vaan huutaa, ja niin me tehdäänkin. Vaikka enimmäkseen me vaan sanotaan että me ei enää olla mukana.

Keskusteluteema 1–2

Miritza ja Sebastianin leikit ja unelmat tulevaisuudesta seuraavat perinteisiä sukupuolirooleja eivätkä ole millään lailla vain romanilasten unelmia. Tunnistamme ne monien muidenkin tämänikäisten lasten toiveiksi. Ruotsalaisissa esi- ja peruskouluissa yritetään tietoisesti vaikuttaa perinteisiin rooleihin.

- Olisiko myös romanityttöjen mahdollista valita hevosammatti tai joku ruumiillisesti raskaampi työ?
- Leikkivätkö romanilapset nukkien kanssa?
- Onko kaikkien lasten mielestä mukavaa auttaa kotona, vai onko tämä ominaista vain romanilapsille?
- Miritza ja Sebastian pitävät esikoulukavereistaan, vaikkei yhteisleikki aina sujukaan kovin hyvin. Kuinka tärkeää on että romanilapsilla on muita ei-romani ystäviä?

Det här tycker vi om att göra!

– Vi gillar att göra en massa saker! Måla, leka med rallybilar och Batmanrobotar, klä ut oss och leka med dockor, kull och kurragömma, hjälpa till hemma...

På förskolan har vi många kompisar att leka med och det är roligt att gå dit varje dag.

Och så tycker vi att det är kul att klättra i träan!

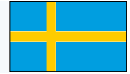
Men när är det inte kul längre?

– Det är inte alls roligt när man inte får göra som man vill. Exempelvis när man måste gå och lägga sig fast man inte är trött. De vuxna förstår inte att det inte är roligt. Eller när man inte får leka med just den kompisen just då, för att det är någon annan som leker med henne eller honom. Eller när man inte får äta glass för att man ska äta middag först.

Vad skulle ni vilja göra då?

– Ibland vill man bara skrika då, och det gör vi. Fast oftast säger vi, att nu är vi inte med längre!

Samtalsfrågor till tema 1–2

Miritzas och Sebastians lekar och framtidsdrömmar följer traditionella könsrollsmönster och det är inte speciellt för romska barn. Vi känner igen det från flertalet barn i den här åldern. I förskolan och skolan i Sverige försöker man medvetet påverka de här attityderna.

- Är det möjligt att även romska flickor skulle vilja hålla på med hästar eller andra mer fysiskt krävande aktiviteter?
- Brukar romska barn leka i dockvrån?
- Skulle andra barn kunna räkna upp ”hjälpa till hemma” bland det som de gillar eller är det här ”typiskt romskt”?
- Miritza och Sebastian gillar sina kompisar i förskolan, även om det inte alltid fungerar så bra. Hur viktigt är det att romska barn träffar andra, även icke-romska barn?

Koonesta kammena tumen butide aro tumengo huupata?

– Dad ta dajes, phennela Miritza.

– Mo barophaalesta ta mure vaure phaale ta phenjata, phennela

Sebastian hastes paalal. Mo barophaal hin džoralo ta me rikkavaa lesta buut.

– Ni me ta mo dui bibiata koon džiivena aro Södertälje, phennela Miritza.

– Ame rikkavaa te hin džinta te džan po visita bare phuuridengo neer.

Dadeskodades hin green ta hin džinta te den haabe graijenge, phambi ta morkoja. Butvares ke ame sam po visita hin doori niina buut vaure naarti ta pinsarde. Taala hin maneera te terne džilavena. Papo hin latšo ta dena butvares sonatikodeh (deh korona aro sveittiko, so hin aro sonatiko rangla) sakkooneske te tšinnen gulliba amenge. Sakkovar hin ajasaave latše fanuniba so ventila amen aro lesko tšeer.

Rakkibosko teeliba teemaske 3

Mahkar romen hin fuortuno te sikaven pattiba phuuridenge. Dauva sikavehas te naa phennahas tu phuuride komujenge. Bare komuja phennela iek phuroske ”kak” ta iek phuriske ”bibi” vahka joon naa aahhelas hlehta. Bare kenti khaarela penge phurinde lengo anglune naaveha elle phennela ”tume”. Terne mote del respekto phuuride komujenge.

Aro Sveittiko anglunoskoola ta skoola rikkavehas angluno nav ka tu aro rakkiba personaliensa. Romane kentenge hin douva frento maneera. Dauva voipuvél tšeerel te kenti naa romula te rakkaven penge sikjibongierenge ta kammén jelpiba.

- Sar hin aro tumengo anglunoskoola ta skoola?
- Sar voipuven bare komuja jelpaven te kenti džanenas vaure maneeri, te rakkaven bare komujensa?
- Save vaure maneera hin mahkar tumen te sikaven pattiba aro tumengo romane skokki?
- Te aahhen doi, ka iek pinsardo elle iek naarti nourula aro dukadeskotšeer. Koone hin doola aro tumengo huupata koon stellila apre, vahka dukadeskotšeer aahhelas aro vauro fooros elle Finitiko them?

Ketä rakastatte eniten perheessä?

- Äitiä ja isää, sanoo Miritza.
 - Isoveljeä ja toisia siskoja ja veljeä myös, mainitsee Sebastian heti perään. Isoveli on vahva ja mä tykkään siitä kauheasti.
 - Ja minäkin ja sitten tädeistä Södertäljessä, sanoo Miritza.
 - On kiva olla ukin ja mummon luona. Ukilla on hevosia joita on kiva ruokkia porkkanoilla ja omenoilla. Usein siellä on kylässä muitakin sukulaisia ja tuttavvia. Silloin nuoret laulavat. Ukki on kiltti ja joskus saamme kultakympin ostaaksemme karkkia. Siellä ukin luona on aina jotain jännää.

Keskusteluteema 3

Vanhempien arvostus on tärkeä asia romaneille. Tämä osoitetaan niin, ettei sinutella vanhempia ihmisiä. Myös aikuiset romanit kutsuvat vanhempaa miestä sedäksi. Ja vanhempaa naista kutsutaan tädiksi, vaikkei hän olisi sukuakaan. Lapset eivät myöskään sinuttele omia vanhempiansa vaan käyttävät joko etunimeä tai sanovat ”te”. Lapset kasvatetaan kunnioittamaan vanhempia ihmisiä, joilla on vuosien tuomaa viisautta ja kokemusta, minkä vuoksi he ansaitsevat ympäristön kunnioituksen.

Esikoulussa ja koulussa Ruotsissa puhutellaan henkilökuntaa etunimellä. Se voi tuntua oudolta romanilapsesta. Tuloksena voi olla ettei lapsi tiedä miten puhutella opettajaa tai ei uskalla pyytää apua.

- Miten on teidän esikoulussa ja koulussanne?
- Miten aikuiset voisivat helpottaa näitä lapsia puhumaan aikuisille?
- Millä muulla tavalla arvostatte toisianne romaniryhmässä?
- Esimerkiksi olemalla lähellä, jos joku joutuu sairaalaan. Ketkä perheenjäsenet lähtevät tukemaan, jos sairaala on toisella paikkakunnalla tai Suomessa?

Vem tycker ni mest om i familjen?

– Mor och far, säger Miritza.

– Storebror och mina andra syskon, nämner Sebastian direkt därpå.

Min storebror är stark och jag tycker jättemycket om honom.

– Jag med och så mina två mostrar i Södertälje, säger Miritza.

– Vi tycker att det är roligt och hälsa på hos farfar och farmor. Farfar har hästar och det är roligt att mata hästarna med morötter och äpplen. Ofta när vi hälsar på så är det många andra släktingar och bekanta som också är där. Då brukar en del ungdomar sjunga för oss alla. Farfar är snäll och ibland ger han oss en guldta var att köpa godis för. Det finns alltid en massa äventyr som väntar hos farfar.

Samtalsfrågor till tema 3

Att visa respekt för de äldre är viktigt bland romer. Denna respekt gör att romer inte duar äldre. Även vuxna romer omtalar exempelvis en äldre man som farbror. Och en äldre kvinna kallar man på samma sätt för faster/moster även om man inte är släkt. Sina föräldrar tilltalar barnen med mor och far. Detta då de äldre har livserfarenhet och visdom.

I förskolan och skolan i Sverige används förnamn och du vid tilltal med personalen. Detta brukar upplevas som främmande av de romska barnen. Det kan ibland resultera i att barnen inte vågar tilltala sin lärare eller be om hjälp.

- Hur är det på er förskola och skola?
- Hur ska vi vuxna göra för att underlätta för dessa barn så att de kan hantera detta med olika sätt att tilltala vuxna?
- Vilka andra sätt att visa respekt förekommer i er romska grupp?
- Att finnas i närheten när någon i släkten blir intagen på sjukhus är ett sätt att visa respekt. Vilka i er familj brukar ställa upp som stöd, även om det gäller en sjuk anhörig som finns på en annan ort eller exempelvis i Finland?

– Univar džaha ni ame aro khangerijako tšetaniba amengo phurnidensa. Doori hin buut komuja ta doi džilavehas buut. lek rahhal rakkila langhtes.

Romane hin alti passade te iek baride džoor arakhila lengo vandriba. Ka amaro anglunedaade vandrude nikki Indiatta sas leen pengo passiba so sas hindi. Ka džeelo langhtes tija byrjyde romane liine penge neve ta vaure passiba. Aro 1300–1400 bereh bolde doola romane koone dživela akana aro Evropa, pen arre aro katoliko khangerijako passiba, te na dissulas sar frendo vaure komujenge aro them. Romane aro Portikko them liine penge ortodoks passiba. Ta it maneera liijal romane penge protestantengo passiba ka joon aune aro them kai douva sas themmesko heeruno passiba. Akadiives hin buut romane koone hin aktivno aro kristikane khangerija ta aro vaure phirre khangerijako tšetaniba. Aro romane skokki lena saare bolibako baride passiba presentatsia.

Rakkibosko puhhiba teemaske 4

- Savehlaaga passiboskorigiba ta passiba tu dikjal mahkar romen?

*Me hin hunjom hin rankano fooros. Opraal phuv, apo deuleha,
Neer jangibosko glimmiba leen. Doori jekkar me laa aahaa.
Halleluja! Me džorales džambaa. Halleluja! Aro sonatiko fooros me staavaa!
Vahka staaviba mo alti na tšihko, Me staavaa aro mo tšeer.*

Lydia Lithell

Risade aro kaalesitska: Domino Kai. Melodia hin iek traditionalno džili porttiko themmesta.

– Joskus me mennään vanhempien kanssa kirkkoon. Siellä on paljon ihmisiä, lauletaan paljon ja pappi pitää pitkän puheen.

Romanit ovat aina uskoneet Korkeaan voimaan joka suojelee meitä matkallamme. Kun esi-isiamme muuttivat Intiasta oli heidän uskontonsa hindulaisuus. Aikojen kuluessa romanit omivat myös uusia uskontoja. 1300 ja 1400-luvulla eläneet romanit pakkokastettiin katolisen kirkon oppiin, jotteivät olisi olleet vieraita toisille yhteiskunnassa. Venäjällä romaneista tuli ortodokseja. Samalla tavalla romanit ottivat kantaväestön uskonnon heidän tullessa protestanttisiin maihin. Tänäpäin ovat monet romanit aktiiveja helluntaiseurakunnissa ja vapaakirkoissa. Kaikki maailman isoimmat uskonnot ovat edustettuina eri romaniryhmissä.

Keskusteluteema 4

- Mitä uskonuuntia ja uskontoja olet kohdannut romanien keskuudessa?

*Olen kuullut, on kaupunki tuolla, Yllä maan, päällä pilvien usvain,
Luona välkkyvään taivasten rantain, Siellä kerran, ah, olla mä saan!
Halleluja, mun lauluni raikuu. Halleluja, mä kaupunkiin kuljen.
Vaikka jalkani uupuen vaipuu, Joka askel mun kotiin päin vie.*

Lydia Lithell
Perinteinen kansanmelodia Venäjältä

– Ibland deltar vi i möten i kyrkan med våra föräldrar. Där brukar det vara mycket folk och man sjunger många sånger. En präst brukar hålla ett långt tal.

Romerna har alltid trott på en högre makt som skyddar oss på vår färd. Då våra förfäder utvandrade från Indien hade man med sig hinduismen som sin religion. Ju längre tiden gick började romerna även ta till sig andra religioner. På 1300–1400-talen blev de romer som nu levde i Europa tvungna att låta döpa sig enligt den katolska kyrkans tro för att inte verka främmande för de andra i samhället. Romerna som befann sig i Ryssland blev ortodoxt kristna. Och på samma sätt anammade romerna majoritetsbefolkningens tro när de kom till länder där majoriteten var protestanter. Idag är många romer i Sverige aktiva inom Pingströrelsen och andra frikyrkliga samfund. Inom de olika romska grupperna finns världens alla största religioner representerade.

Samtalsfråga till tema 4

- Vilka trosriktningar och religioner har du mött bland romer?

*Jag har hört om en stad ovan molnen, Ovan jordiska, dimhöljda länder,
Jag har hört om de solljusa stränder, Och en gång, tänk en gång är jag där!
Halleluja! Jag högt måste sjunga! Halleluja! Jag går till den staden.
Om än stegen blir trötta och tunga, Bär det uppåt och hemåt ändå.*

Lydia Lithell
Rysk folkmelodi

Sebastian ta Miritza phennela niina te joon kammaena buut pengo baro phaa-lesta. Tšatšones lena phuuride phaal ta pheem buut angnal svaariba aro romano huupa. Douva hin normalno maneera romenge, te phuuride phenja lena angnal svaariba beska phenjata. Miritza ta Sebastian voipuvana alti len jelpiba pengo phenjata.

Hin buut fuortuno te kenti sikjuvenas peen te aahhen rankanes. Ternide dikkena sar phuuride tšeerila ta sikjuvena peen. Phuuride phenja phennela butvares so beska kenti lena elle naa lena te tšeeren.

– Ame tšeeravaha sar joon kammaena, phennela Miritza ta Sebastian. Te ame sam ruuvale naa tši tšetaniba amengo kulturensa, ame voipuvaha te sam ruuvale endo!

Rakkibosko puhhiba teemaske 5

Miritza ta Sebastian phennena te joon džintaha dena vast aro tšeer.

- Save butja ta angnal svaariba lena tukko phaale ta phenja aro tukko huupa?
- Hinko maneera te phuuride phaale ta phenja roodila beska phenja ta phaale katar anglunoskoolata ta skoolata?
- Hinko maneera te anglunoskoola rikkina kenti sar risibongiere mahkar tšeer ta skoola ke kentengo phurinde naa hajula rakkaven sveittiko tšimb tsihkas?
- Kenti phennena te douva naa angvina pengo kulturiatta te joon hin ruuvale. Dauva phenniba dooleske ke joon hin hokade, te personali roodela reetiba dotta ke kenti hin romane?

Sekä Sebastian että Miritza mainitsevat isonveljensä yhdeksi niistä josta he erityisesti pitävät omassa perheessään. Ja vanhemmilla sisaruksilla on todellakin erityinen asema romaniperheissä. On itsestään selvää että he ottavat vastuuta nuoremmista. Miritza ja Sebastian voivat aina olla varmoja että heillä on tuki siskoistaan ja veljistään.

On tärkeää että lapset oppivat käyttäytymään hyvin. He näkevät miten vanhemmat sisarukset tekevät ja seuraavat heidän esimerkkiään. Jos näin ei tapahdu ohjaavat lasten vanhemmat ja vanhemmat sisarukset nuorempia heidän käyttäytymisessään.

- Me tehdään ja ollaan niinkuin he neuvovat, sanovat Miritza ja Sebastian.
- Ja jos me välillä ollaan viljeljiä, ei se johdu kulttuurista vaan siitä että me vaan ollaan semmoisia!

Keskusteluteema 5

Miritza ja Sebastian kertovat että heistä on hauskaa auttaa kotona.

- Mikä vastuu ja mitä tehtäviä on teillä perheenne lapsilla?
- Onko vanhemmilla sisaruksilla tapana hakea nuoremmat tarhasta tai koulusta?
- Onko esikoululla tai koululla tapana käyttää romanioppilaita tulkkeina kodin ja koulun välillä jos vanhempien ruotsinkielentaito ei riitä?
- Lapset painottavat ettei heidän villeytensä johdu kulttuurista. Voisiko tämä johtua siitä että he ovat ymmärtäneet että henkilökunta ajoittain käyttää romanitaustaa selityksenä heidän käyttäytymiselleen?

Både Sebastian och Miritza nämner direkt sin storebror bland dem som de gillar mycket i familjen. Och visst har äldsta syskonet en särskild roll i den romska familjen. Det är självklart att de äldre syskonen tar ansvar för de yngre. Miritza och Sebastian kan alltid räkna med stöd från sina syskon.

Det är viktigt att barnen lär sig hur man ska uppföra sig. De yngre barnen ser hur de äldre agerar och förväntas att ta efter. Om detta inte fungerar brukar föräldrarna och de äldre syskonen säga till vad småbarnen får och inte får göra.

– Vi brukar göra som de vill, säger Miritza och Sebastian. Och att vi ibland är busiga har inte med vår kultur att göra, det kan vi vara och är ändå!

Samtalsfrågor till tema 5

Miritza och Sebastian säger att de gillar att hjälpa till hemma.

- Vilka uppgifter och vilket ansvar har de romska syskonen i era familjer?
- Brukar äldre syskon hämta småsyskonen från förskolan och skolan?
- Brukar förskolan och skolan anlita romska elever som tolkar vid kontakter med hemmen om föräldrarnas kunskaper i svenska är begränsade?
- Barnen påpekar att det inte beror på deras kultur om de är busiga. Beror detta påståendet på att de har uppfattat att personalen ibland söker förklaringar till deras uppförande i deras romska bakgrund?

Rakkibosko puhhiba teemaske 6

Kaaleromane džuuja pinsavehas paalal lengi kaalo somotitšohhata ta lengi röijyatta so hin rankimen undiensa. Džeene džana niina paalal koolako maneera vahka lengo koola naa it frooslaaga. Butvares hin romane kenti koolade tšihkas ka hin bjav. Nebi sar hin joon koolade sakkodivisi?

- Save koola hin leen ka joon hin aro angluniskoola ta skoola?
- Hinko kentenge vojijiba te len venneskotšellibosko beria sar hlitta, glattiboskotiahhi ta hiitri.
- So hin romengo džinta paalal skoolako gymnastika ta sporti?

Keskusteluteema 6

Kaaleromaninainen tunnistaa mustasta samettihameesta ja pitsiröijystä. Miestenkin vaatetus noudattaa määrättyjä koodeja. Juhlissa romanilapset ovat kovin hienosti pukeutuneita, mutta mitenkä sitten arkisin?

- Miten romanilapset pukeutuvat päiväkodissa ja koulussa?
- Onko lapsilla talvisaikaan pulkkia, luistimia ja suksia?
- Miten romaniperheet suhtautuvat koulun voimisteluun ja urheiluun?

Samtalsfrågor till tema 6

Kaaleromska kvinnor känns igen på sin svarta sammetskjol och spetsprydda blus. Männan följer också vissa klädregler även om deras kläder inte är lika särskiljande. De romska barnen brukar vara väldigt finklädlda när det är fest. Men hur är det till vardags?

- Vilka kläder har de romska barnen när de är i förskolan och skolan?
- Har barnen tillgång till utrustning för vinterlek med pulkor, skridskor och skidor?
- Hur ställer sig romska familjer till skolans undervisning i gymnastik och idrott?

Aro romane huupi tšeereahas haabe aro bare piirija jakkes, te douva piisuvehas vahka aavelas frenta ta butvares staavela jakkes.

- Ame haavaa muut mas, phennela Sebastian.
- Univar hin amen matšo, loolomatšo douva me rikkavaa muut. Vaure so ame rikkavaha hin kebab, pizza ta hamburgeros.
- Nebi masseskodžummi ta tšahheskomohto hin niina tšihka, phennena joon it mujjeta.

Rakkibosko puhhiba teemaske 7

Kaale romengo haabenesko rikkiba na frojuvena pes muut dotta so hin normalno aro Sveittiko. Fani hana joon butide repaane ta džummi. Dauva starkila te butvares naa hyövyla kenti vaurevitika haabe aro anglunoskoola ta skoola. Tšatšones hin kenti koonen hin dukkiba, te joon naa voipuven hal saare haabe. Taales hin phurindenge dohhiba, te phukaven dauva personalienge. Nebi univar voipuven endo aven ingriba. Anglal aro byrjyba aro anglunoskoola rakkade personali dajeske, te Miritza ta Sebastian naa hana frukti.

– Ta vahka frukti hin jakke tšihka ta latše! Kentengo daj sas it džinta dotta te frukti hin tšihka ta latše, nebi naa džanidas soske kenti naa hana frukti aro skoola. Joon hana frukti aro tšeer! Paalal muut rakkiba aune joon it dotta te doh sas, ke sas ”fruktijako tiija” aro anglunoskoola behe kenti trystales apo gulva ta fruktijako tšaaro sas lengo mahkar apo gulva. Aro tšeer sas joon sikkjimen, te joon naa lena han haabe so hin aahto apo gulva.

- Sar tenkaven tumen te joon sömside dauva ingriba?
- Hinko vaure saaki aro anglunoskoola ta aro skoola so voivuvel teelaven kentengo džinta? Sar hin ka aavela auri aahhibosko diives haabenesko goonensa? Hinko phurinde mulane dotta, te sar tšihkas haabenesko tšetli hin thondo.

Romaniperheessä ollaan vieraanvaraisia ja keitetään paljon ruokaa? Vieraita onkin useasti.

- Me syödään aina lihaa, sanoo Sebastian.
- On meillä joskus kalaakin, niin kuin lohta, mistä minä ainakin tykkään, ilmoittaa Miritza. Ja kebabista ja pitzasta ja hampurilaiseta.
- Mutta lihakeitto ja kaali ja lanttulaatikko on myös hyvää sanovat molemmat melkein yhtä aikaa.

Keskusteluteema 7

Kaalermanien ruokatottumukset eivät eroa kirjoakaan ruotsalaisesta ruokakulttuurista. Voi olla että ravinto on hiukan terveellisempää koska siihen kuuluu enemmän juureksia ja keittoja. Romanilapsilla ei siis ole tarvetta erityisruokaan esi- ja peruskoulussa. Tottakai voi myös romanilasten piirissä olla allergisia lapsia, mutta henkilökunnalle informoiminen allergioista yms. on vanhempien vastuulla.

Joskus voi kuitenkin tulla ristiriitoja. Aivan alkuaikoina kertoi henkilökunta Miritzan ja Sebastianin äidille etteivät lapset syöneet hedelmiä. – Ja hedelmät jotka on hyviä ja niin terveellistä! Äiti oli samaa mieltä hedelmien terveellisyydestä eikä voinut ymmärtää mikseivät lapset syöneet hedelmiä esikoulussa. Söiväthän he niitä kotona! Asia selvisi muutaman keskustelun jälkeen. Esikoulussa pidettiin hedelmätauko piirissä lattialla istuen, hedelmäkorin ollessa keskellä. Kotona Miritza ja Sebastian olivat oppineet ettei saa syödä ruokaa joka on ollut lattialla.

- Mitä luulette, kuinka ongelma ratkaistiin?
- Onko esi- ja peruskoulussa muita tapoja jotka voivat aiheuttaa ongelmia romanilapselle? Mikä on käytäntö esimerkiksi kouluretkien ja eväiden yhteydessä? Ovatko vanhemmat levottomia miten ruoka-astiat ja aterimet tiskataan?

I romska familjer lagar man stora grytor med mat så att det räcker även i fall man får gäster och det får man ofta.

– Vi äter alltid kött, säger Sebastian.

– Ibland har vi fisk, lax som jag tycker om jättemycket, inflikar Miritza.

Annat som vi tycker om är kebab, pizza och hamburgare.

– Men köttsoppa och kålrotslåda är också gott, säger de båda nästan samtidigt.

Samtalsfrågor till tema 7

Mathållningen bland kaaleromer skiljer sig inte mycket från det som är vanligt bland andra i Sverige. Möjligen äter man något nyttigare med mer rotfrukter och soppor. Det innebär att det vanligtvis inte är aktuellt med särskild mat för dessa barn i förskolan och skolan. Givetvis kan det finnas barn med allergier även bland de romska barnen och då är det föräldrarnas ansvar att tala om detta för personalen.

Men ibland kan det ändå bli konflikter. Alldeles i början i förskolan talade personalen om för barnens mamma att Miritza och Sebastian inte åt frukt. – Och frukt som är så gott och så nyttigt! Mamman höll med om att frukt är nyttigt men kunde inte förstå varför barnen inte åt frukt i förskolan. De åt ju frukt hemma!

Efter diverse undran från bägge hållen kom man fram till, att det här berodde på att när man hade ”fruktstund” i förskolan så satt barnen i ring på golvet med fruktskålen i mitten. Hemma hade Miritza och Sebastian lärt sig att man inte får äta mat som varit på golvet.

- Hur tror ni att man löste denna konflikt?
- Finns det annat i förskolan och skolan som kan orsaka intressekonflikter hos barnen? Hur gör man exempelvis när det är utflykt med matsäck? Är föräldrarna oroliga för hur väl porslin och bestick är diskade?

Gelem, Gelem

Gelem, gelem lungone dromensa
 Maladilem baxtale romensa
 Ai romalen katar tumen aven
 E caxrencar bokhale chavensar
 Ai Romale, Ai Chavale

Sas vi man iek bari familia
 Mudardas la e kali legia
 Saren chindas vi romen vi romjen
 Maskar lende vi cikne chavoren
 Ai Romale, Ai Chavale

Putar Devla te kale udara
 Te saj dikhav muri familia
 Palem ka žav lungone dromensar
 Ta ka phirav baxtale romensar
 Ai Romale, Ai Chavale

Žarko Jovanovic'

Gelem, gelem hin *romengo nationalnodžili* ta douva hin risade vaure tšimbake. Melodia hin iek traditionalno romano kamliboskodžili.

Saare douva so hunjula aro amengo historia hin doolenda aune amengo džorale traditsia. Iek dielos ajasaave tšuuuiba vojjuvena vaa paales aro botnosko India kai hin itslaaga tšuuuiba.

Hin buut tšuuuiba te sar rikkaveahas ta tšeereahas haabe. Paaluno hin ka romane traadide themesta aro vaure them ta gaavesta aro vaure gaave, ke naa sas leen loovi te džiiven aro tšeer. Dooleske sas buut fuortuno te rikkaven baro džuusiba.

Ke rikkaveahas saare so piiveahas ta haavahas apre aro phuvjata, sas tiknide vojijiba te haabe avelas bengales. Sas vojiba te hilo huupi elle hlehta muuledas aro dukkiba sar haabeneskodrab elle bukkengi hujiba so ame sastavaa akadiives antibiottensa. Naa sas romenge vojijiba te džan douva tiijengo sastibongierenge.

Saare romanenge hin džuusibosko maneeri. Vahka maneeri parjula mahkar pen aro romane skokki.

Amen sam puukade, te feri kaale romane džuuja staavela aro kaalo somotitšohha. Aro vaure romane skokki hin niina romanekoola. Doola rikkavehas feri aro bjaave ta aro džiili ta tšellibosko sikiba.

Mahkar romen hin buut passiba ta dauva mienila, te hin vaureslaaga haabeskotraditsia ta maneeri. Hin buut romane koone hin aune Balkaniatta ta lengo passiba hin muslimo. Joon naa hana balihnomas. Doola romane koonen hin katoliko passiba džana paalal tšuuuiba ta hana matšo kurkesko panghto diives. Joon rikkina niina lengo barokurke ta bjaave.

Tšatšunes rikkina saare romane aro hilo boliba Internationalno romanodiives so hin 8 april (ohtotodiives, aro luludžako tšoon).

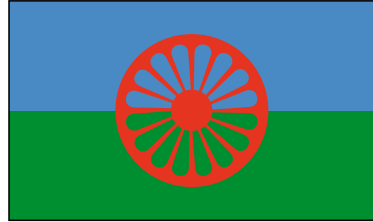
Kuljin, kuljin

Kuljin, kuljin pitkällä teillä
 Missä kohtasin onnellisia romaneja
 Oi romanit mistä te tulette
 Telttoinne ja nälkäisten lasten kanssa.
 Oi romanit, oi nuoriso!

Minullakin oli suuri perhe
 Sen teloitti musta legioona
 Se mestasi kaikki, miehet ja naiset
 Heidän joukossaan pienet lapsetkin.
 Oi romanit, oi nuoriso!

Avaa, Jumala, mustat ovet
 Jotta näen perheeni
 Taas kuljen pitkiä teitä
 Ja kuljen onnellisten romanien kanssa.
 Oi romanit, oi nuoriso!

Žarko Jovanovic'

Kuljin, kuljin (Gelem, gelem) on *romanien kansallislaulu* ja siitä on eri kieliversioita. Melodia on perinteinen romani-Serbian rakkauslaulu. Vapaa käänös suomenkielelle Domino Kai ja Dimitri Valentin.

Vahvat perinteemme ovat kasvaneet historian myötä. Osalla traditioista on juurensa luoteisintiassa jossa edelleenkin noudatetaan vastaavanlaisia sääntöjä.

Ruokaan liittyy monia puhtaussääntöjä. Selitys löytyy romanien historiasta. Puh-
taus ja puhtaanapito oli tärkeää perheiden ollessa pakotettuja matkustamaan maasta
maahan ja paikkakunnalta toiselle. Ruoka ja juomat eivät pahentuneet jos ne pidettiin
korkealla, maasta kaukana. Puhtaus oli kyse hengissä pysymisestä.

Perheet asuivat ahtaissa tiloissa. Jos joku sairastui se vaaransi koko perheen terveyden.
Ruokamyrkytys tai keuhkotulehdus, jotka tänään parannetaan lääkkeillä, olivat
hengenvaarallisia sairauksia. Romaniperheillä ei ollut ollut siihen aikaan mahdollisu-
utta saada apua lääkäreiltä.

Myös muilla romaniryhmillä on puhtaussääntöjä, joskin tavat ovat erilaisia eri ryh-
millä.

Olemme maininneet, että kaaleromaninaiset käyttävät mustaa samettihametta. Mutta
myös muilla romaninaisilla on vaatetuskoodeja. Joissakin ryhmissä käytetään perinteel-
lisiä vaatteita vain juhlissa ja esiintyessä.

Romaneilla on eri uskontoja ja ruokatavat ovat sen mukaan. Balkanin romanit ovat
muslimeja, he eivät syö esimerkiksi sianlihaa. Katolisilla romaneilla on paastoajat ja he
syövät kalaa perjantaisin. Eri ryhmät viettävät myös eri juhlapäiviä riippuen siitä mihin
romaniryhmään he kuuluvat tai mistä maasta he ovat kotoisin.

**Kansainvälistä Romanipäivää (kansallispäivää) vietetään kaikkialla maailmassa
8 huhtikuuta.**

Gelem, gelem

Vart än min vandring mig på jorden bär
möter jag lyckliga romer där.

Vart än min vandring mig på jorden bär
möter jag lyckliga romer där.

Oh Romale, Oh mitt folk!

Hur kom ni hit, oh, säg hur det gick till
med era tält på lyckliga vägar?

Ack även jag har haft en stor familj
men den försvann i utrotningsläger.

Oh Romale, Oh mitt folk!

Kom alla romer, nu framåt vi går
vägen till framtiden vidöppen står.

Kom alla romer nu i samlad grupp
nu är det dags, nu reser vi oss upp!

Oh Romale, Oh mitt folk!

Žarko Jovanovic'

Gelem, gelem fungerar som *romernas nationalhymn* och den finns i olika språkversioner. Melodin är en traditionell romsk-serbisk kärlekssång. För denna översättning till svenska svarar Hans Caldaras.

Allt det som har med vår historia att göra har blivit till starka traditioner. En del av dessa regler kan till och med härledas till nordvästra Indien varifrån romerna utvandrade och där det än idag finns motsvarande regler.

Det finns många regler kring hur man ska ta hand om maten. Bakgrunden till detta är att när romerna färdades från land till land, från ort till ort, därför att de inte tilläts att bosätta sig någonstans, så var det extra viktigt att hålla renligheten på hög nivå. Om man förvarade allt som man åt och drack högt ovanför marken, så var det mindre risk för att maten blev dålig. Detta var en överlevnadsfråga.

Man bodde trångt och om någon blev sjuk och smittade de andra, kunde en hel familj eller till och med en hel släkt gå under för sjukdomar som matförgiftning eller lunginflammation som vi idag botar med antibiotika. Romerna hade inte ens tillgång till dåtidens läkare.

Seder kring renlighet finns hos alla romska grupper. Även om de varierar från grupp till grupp.

Vi har nämnt att det är de kaaleromska kvinnorna som bär den svarta sammetskjolen. Fast det finns klädregler även i andra romska grupper. Inom vissa grupper använder man traditionella kläder endast vid fest och i samband med uppträdanden.

Romerna har olika religioner och detta medför att man har olika mattraditioner. Många romer som kommit hit från Balkan är muslimer. De äter exempelvis inte fläskkött. Romer som är katolskt kristna följer kanske katolska fasteregler och äter fisk på fredagar. Man firar också olika högtider.

Dock firar numera romer i hela världen Internationella romadagen som infaller den 8 april.

Miritza ta Sebastiansko papo rakkila tšimb so akharelas romanes elle romani tšimb. Dauva tšimb rakkila jou doolensa koone hin it phure lensa ta lesko kentensa. Romani tšimb hin akadiives iekade sar iek nationalno minoriteturi tšimb ni aro Sveittiko sar aro Finlandia. Aro romani tšimb hin buut varieteturia. Butvares džanena romane niina vaure varieteturia ta džanena, te rakkaven romensa vaure thementa ta skokjata.

Majoriteturijengo angouvibosko volla hin tšerde, te hin buut romane koone na hajula pengo tšimb it tšihkas sar sikide. Evropaskosikjiba hin liijal akaan agoriba, te saare lendakothemme mote sastaven nationalne minoriteturiako tšimba lena vojiba, te parjaven ta fentaven pengo tšimb. Sveittiko hin rannlo teelal dauva sšimsiba so akharelas "tšimbakosšimsiba/konventio" ta hin loovade aro dauva sšimsiba te akharen daala tšimbengo sikjiba.

Miritza ta Sebastian ta lengo phaala ta phenja rikkina romanes sar lengo tšimb ta joon kamma te sikjuven dauva tšimb.

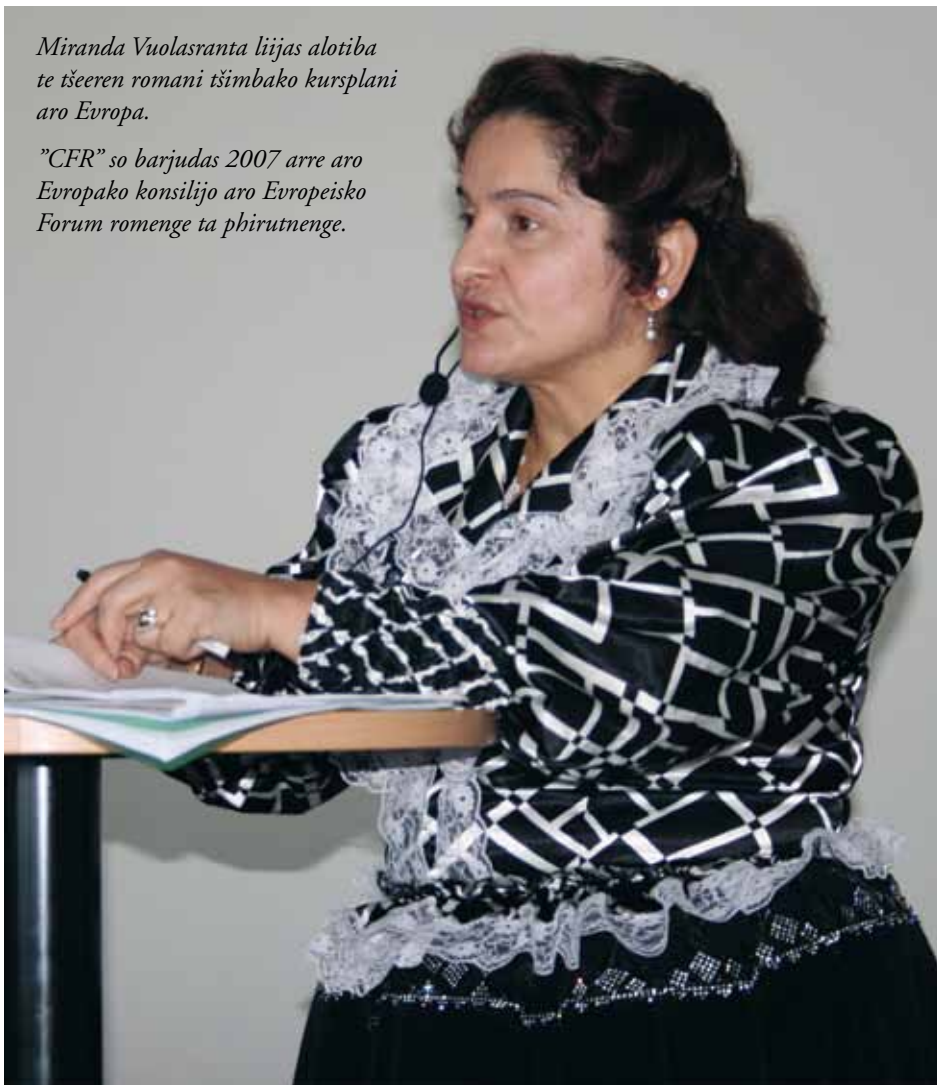
Rakkibosko puhhiba teemaske 9

- Save tšimba rakkina tumengo romane?
- Sar voipuvana daad ta daj koone naa rakkina tšihkas romanes den stimulansi pengo kentenge, te sikjuven penge romanes?

*Miranda Vuolasranta liijas alotiba
te tšeeren romani tšimbako kursplani
aro Evropa.*

*”CFR” so barjudas 2007 arre aro
Evropako konsilijo aro Evropeisko
Forum romenge ta phirutnenge.*

Miritza ja Sebastianin ukki puhuu romanikieltä ikäistensä ja lastensa kanssa. Tämä kieli on nykyisin hyväksytty kansalliseksi vähemmistökieleksi Ruotsissa ja Suomessa. Kielessä, ”romani tšib”, on monta eri varieteettiä. Monet romanit kuitenkin ymmärtävät toistensa varieteettejä ja niin voivat eri ryhmät keskustella keskenään.

Enemmistön painostus on kuitenkin vaikuttanut niin että romanikielen osaaminen on vähentynyt. Euroopanneuvosto on tehnyt päätöksen että jäsenmaiden on myötävaikutettava romanikielen säilymiseen ja kehitykseen eri jäsenmaissa. Ruotsi on allekirjoittanut niin kutsutun Euroopanneuvoston ”kielisopimuksen/konvention” vuonna 2000 ja luvannut edesauttaa näiden kielten opetusta.

Miritza ja Sebastian ja heidän sisarensa tuntevat voimakkaasti sisimmäsään, että kaaleenromanes on heidän kielensä ja heillä on suuri halu oppia sitä.

Keskusteluteema 9

- Mitä kieliä romanit puhuvat ryhmässasi?
- Miten vanhemmat voisivat kannustaa lapsia romanikielessä, vaikka itse eivät osaa sitä kovin hyvin?

Aloitteen yhteisen Euroopan romanikielen opetussuunnitelmaan teki Miranda Vuolasranta, CFR joka kehitettiin vuonna 2007 Euroopan neuvostossa yhteistyössä Euroopan romanien ja matkailijoiden foorumin kanssa.

Miritzas och Sebastians farfar talar det språk som kallas romanes eller romani chib (det romska språket). Det gör han med andra i sin generation och med sina barn. Detta språk är numera erkänt som nationellt minoritetsspråk både i Sverige och i Finland. Det finns ett stort antal varieteter (dialekter) av romanes. Många romer förstår olika varieteter och kan på så sätt kommunicera med romer från olika grupper och länder.

Trycket från majoritetskulturerna har dock påverkat många romer, så att de inte längre behärskar romani chib lika bra som tidigare generationer. Nu har man bestämt i Europarådet att alla medlemsländer ska verka för att de nationella minoritetsspråken ska få bättre möjligheter att utvecklas. Sverige har skrivit under denna överenskommelse som kallas "språkkonventionen" och lovat att stödja undervisningen i dessa språk.

Miritza och Sebastian och deras syskon känner starkt att romani chib är deras eget språk och de är fast beslutna att lära sig detta språk.

Samtalsfrågor till tema 9

- Vilka språk talar romerna i er grupp?
- Hur kan föräldrar som själva inte behärskar romanes så bra ändå stimulera sina barn att lära sig språket?

Miranda Voulasranta tog initiativ till den gemensamma europeiska kursplanen för romani chib, CFR som utvecklades 2007 inom Euro-parådet i samarbete med Europeiska Forum för romer och resande.

Romane daada ta daje haagavena tšihko anglal aaviba kentenge. Tšatšes tenkila joon buut so lengo kenti sikjuvena penge aro angluniskoola ta skoola ta rahhela te kenti nourula aro problemi ka joon naa ahhen do. Butvares hin jakkes te naa daades ta dajes džaniba skoolata aro Sveittiko ta buut hin ajasaave koonen hin bengali skooliba Finitiko themesta. Lengo džaniba perdila rakkiba so joon hin hunle vaure komujata.

Buut hin ajasaave koonen hin bisigurikane dotta, te joon hin hokade angluniskoolako ta skoolako informatsia horttas. Bidotta hin joon hokade te skooliba hin importantto ta biskooliba naa romengo vojiba, te len thaan aro butjako marakni. Džinta aavelas romane phuuridenge ke aahhelas romane personali aro skoola.

Rakkibosko puhhiba teemaske 10

- Save haagiba hin romenge angluniskoolata ta skoolata aro tumengo skokki?
- Save haagiva hin personalien romane kententa ta lengo huupenna aro angluniskoola ta skoola?
- Sar džana angluniskoolako ta skoolako džaniba romane huupenge? So voipuvehas te tšeeres tšihkide?
- Save vaure džaniba hyövyä sveittiko personali te džanen romane kententa?

Romanivanhemmat uskovat lastensa tulevaisuuteen. Mutta he myös miettivät usein mitä koulussa opetetaan ja pelkäävät että lapset eivät voi hyvin, koska he vanhempina eivät itse ole seuramassa lapsensa arkipäivää. Monilla ei ole kokemusta Ruotsin koulusta ja koulunkäynti Suomessakin oli puutteellista. Usein on tieto toisilta kuultua. He ovat epävarmoja, ymmärtävätkö he esikoulun ja koulun sanoman oikein.

Kaikesta huolimatta on koulu heidän mielestään tärkeä. Ilman koulua romanilapsi ei pääse työelämään. Vanhemmat olisivat turvallisemmalla mielellä jos koulussa olisi myös romanihenkilökuntaa.

Keskusteluteema 10

- Mitä odotuksia esikoulusta ja koulusta romaneilla on teidän ryhmässänne?
- Mitä odotuksia esikoulun ja koulun henkilökunnalla on romanilapsiin ja heidän vanhempiinsa?
- Miten toimii kontakti romaniperheen ja koulun välillä? Mitä voisi parantaa?
- Parantaakseen romanilasten viihtyvyyttä esikoulussa ja koulussa, mitä vielä henkilökunta haluaisi tietää romanilapsista?

Romska föräldrar känner hopp inför barnens framtid. Men visst funderar de över vad förskolan och skolan lär ut till barnen och känner ibland rädsla för att barnen far illa, när de själva inte är på plats. Föräldrarna har ofta ingen egen erfarenhet av skolan i Sverige och många har även bristfällig skolgång från Finland. Det de tror sig veta bygger på vad de hört i andra hand. Många är osäkra på om de uppfattat förskolans och skolans information på rätt sätt.

Trots detta är de övertygade om att skolan är viktig. Utan utbildning kommer de romska barnen inte ha en chans att slå sig fram bland framtidens arbetstillfällen. Men föräldrarna skulle känna sig tryggare om skolan även hade romsk personal.

Samtalsfrågor till tema 10

- Vilka förväntningar på förskolan och skolan har romerna i er grupp?
- Vilka förväntningar har förskolans och skolans personal på de romska barnen och deras familjer?
- Hur fungerar förskolans och skolans information till de romska familjerna? Vad kan göras bättre?
- Vilken ytterligare information skulle den svenska personalen behöva om de romska barnen?

Roodiboskobutti phennela te kenti koonen hin buut tšimbagiére lena fendide te barjaven pengo skoolakobutja, ke joon lena jelpiba te barjaven pengo vaure tšimba.

Saare kenti koonen hin vauro dakotšimb ke sveittiko hin horttiba te len sikjiba aro pengo iego tšimbaha.

Sikjakuune koonengo tšimba hin aro Finitiko them, lena horttiba te len dakotšimbakosikjiba aro finitko ta romani tšimbaha.

Gaaves hin dohhiba te stellaven tšimbako sikjiba ke sikjakunesko dad ta daj kamma douva ta dauva dohhila doola tšimba so hin iegade sar nationalno minoriteturiako tšimba, naa lurriba dotta sar baro sikjakuunengo skokka moten aahhen.

Ke naa vojiba te lel sikjiboskiere gaavesta voipuvan romane sikjakuune len sikjiba aro džaniboskomohojata kai sikjiboskiero hin aro vauro thaan.

Doola kentenge koonen hin buut tšimbagiére aro angluniskoola hin lurriba vaureha te len jelpiba te barjaven pengo tšimba ta kultur. Dauva hin importantto kentenge identiteetoske ta džaanibosko bariboske.

Rakkibosko puhhiba teemaske 11

- Soske hin importantto te kenti lena jelpiba te barjaven pengo tšimba?
- Sar voipuvan bare phuuride jelpaven aro kentienge tšimbako bariba?
- Save vojiba hin romane kentienge aro tumengo anglunoskoola ta skoola ta len dakotšimbako sikjiba?

Butide datta vojimen te drabaven aro Skolverkets tšeeeresko patrin: www.modersmal.skolverket.se
Adai hin džaaniba aro sveittiko ta aro finitiko tšimbaha.

Flerspråkighet i förskolan – ett referens- och metodmaterial, 2008

Savo tšihkiba hin dakotšimbako sikjibosta aro anglunoskoola hin rakkiba dotta aro dauva liin so voivuvehas te len teelee sar pdf katar apruno adresso.

Skolverket SE NO DK Sök på webbplatsen Sök

Tema Modersmål

Antämplig för modersmål i förskolor och skolor

winner
ELECT 2003
Best Global Website Award

Startsidan Om Tema Modersmål Om Modersmål Kontakta oss Referenslänkar Modersmål i media

GOOGLE ÖVERSÄTT

Selet språk

STYRDOKUMENT

Förskola
Grundskola
Gymnasieskola
Tillsyn

MENU

Dataskurser

Flerspråkighet i förskolan

- Flerspråkiga barnböcker
- Guide till inriktning
- Läsna på en bok!
- Läsna mera
- Lästa för pedagoger
- Lästa
- Pedagogiskt material
- Spjut och till
- Interaktiva böcker

Modersmål i kommuner

Nationella minoriteter

Nyarkända

Publikationer

Språkbedömning

Språkverktyg

Arkiv

2009-12-03 09:40

Arets modersmålspersonligheter

Tema Modersmål ger utmärkelser till "årets modersmålslev", till "årets modersmåls lärare", till "årets modersmålsförälder" och till "årets modersmålsambassadör". Nominera och motivera din nominering senast 20 december 2009. Prisutdelningen sker på Modersmålsdagen den 21 februari 2010.

2009-12-03 09:38

Modersmålsstöd i ny skollag

Svenska Radio intervjuar Mikael Heistadius på utbildningsdepartementet om rätten till modersmålsstöd i förskolan i ny skollag. [Läs mer](#)

2009-12-02 00:48

Rapporter från konferenser

Under oktober 2009 hölls en rad konferenser för modersmålsutövare inom olika språk. Här finns rapporter från möten för lärare. Om du vill ha hjälp med översättning så kan du prova "översätt med google".

Asiatiska/Syriska - Kinesiska/Vietnamesiska - Bosniska
Ryska - Thailandiska - Meänkieli - Tigrinya
Persiska - Dan

2009-11-27 20:10

Ny EU kommissionär för flerspråkighet

Androulla Vassiliou, född 1943, är en cipriotisk jurist politiker. Sedan den 27 november 2009 kommissionär för utbildning, kultur, flerspråkighet och ungdomsfrågor. Hennes modersmål är grekiska. I den nya kommissionen har flerspråkighetsfrågor inte längre en egen kommissionär utan blir en del av Vassiliou:s portfölj. [Läs mer](#)

2009-11-19 14:18

Om svininfluensan på olika språk

Information på 20 olika språk från Stockholms läns landsting om svininfluensan, A(H1N1). Om du har frågor och bor utanför Stockholms län, så vänder du dig till sjukvården i din hemkommun.

TIT WEBBPLATSER

Välj en webbplats

- Albaniska SHQP
- Amtianska 𐌆𐌿𐌸𐌹𐌿𐌸𐌹𐌿𐌸
- Arabiska العربية
- Aryiska 𐬀𐬀𐬎𐬌𐬎𐬎𐬎
- Bengali বাংলা
- Bosniska BOSANSKI
- Dan DANSK
- Finska SUOMI
- Grekiska ΕΛΛΗΝΙΚΟ
- Japansh 日本語
- Kinesiska 中文
- Kyrytiska KYRYTSKI
- Luganda LUGANDA
- Meänkieli MEÄNKIELI
- Nederländska NEDERLANDS
- Nordfrisiska KURDI
- Pashto پښتو
- Persiska فارسی
- Poljiska POLSKI
- Portugalska PORTUGUÉS
- Rumänska ROMÂNĂ
- Romani ROMANI CHIB
- Ryska РУССКИЙ
- Sami SAMI
- Serbiska SRPSKI (srpski)
- Somaliska SOOMAALI
- Spanska ESPAÑOL
- Sydkurdiska كوردی
- Syriska ܐܪܡܝܝܬܐ
- Tagalog TAGALOG
- Tamil தமிழ்
- Tschentschisch ԾԻՅՆԻՍԻ
- Thai ไทย
- Tigrinya ትግርኛ
- Turkiska TÜRKÇE
- Urbu اوردو
- Vietnamesiska Tiếng Việt

Käytäntö ja tutkimus osoittavat että monikieliset lapset kehittyvät koulutiedoissa, jos he saavat tukea kehittää omia äidinkieliään.

Kaikilla lapsilla joilla on muu äidinkieli kuin ruotsi, on oikeus oman äidinkielen opetukseen.

Romanioppilailla joilla on juuret Suomessa, on oikeus kahteen äidinkielen: suomeen ja romanesiin.

Kunnilla on velvollisuus, jos vanhemmat niin toivovat, järjestää tällaista opetusta. Kansallisille vähemmistökieliryhmille ei ole määrätty ryhmän suuruutta.

Jos kunnasta ei löydy opettajaa voi romanioppilas saada kauko-opetusta tietokoneen välityksellä.

Monikielisillä lapsilla esikoulussa on oikeus saada tukea kieliin ja kulttuuriinsa. Tämä on tärkeää lapsen identiteetin ja oppimisen kehittämiseksi.

Keskusteluteema 11

- Miksi on tärkeää että lapsi saa kehittää eri kieliänsä?
- Mitenkä isovanhemmat voisivat auttaa lapsen kielenkehityksessä?
- Mitä mahdollisuuksia romanilapsilla on teidän koulussanne saada kotikielenopetusta?

Lisää oikeudesta äidinkielen löytöy Kouluviraston (Skolverket) kotisivuilta www.skolverket.se

Flerspråkighet i förskolan – ett referens- och metodmaterial, 2008

Tässä kirjassa käsitellään äidinkielenopetuksen tuesta ja sen hyödyistä esikoulussa. Kirjan voi ladata pdf-tiedostona yllä olevasta kotisivuosoitteesta.

Skolverket SE NO DK FI IS PL PT RO SI SK TR UK US VA VI ZA Search

Tema Modersmål

Attstøpplars för modersmål i Årsmålsplan och skolor

winner
ELECT 2003
Best Global Website Award

Startsidan Om Tema Modersmål Om Modersmål Kontakt oss Referenslänkar Modersmål i media

GOOGLE ÖVERSÄTT

Selet språk

STYRDOKUMENT

Förskola
Grundskola
Gymnasieskola
Tillsyn

MENU

Dataskurser

Flerspråkighet i förskolan

- Flerspråkiga barnböcker
- Guide till inriktning
- Lysna på en bok!
- Lysna mera
- Lästa för pedagoger
- Läroplan
- Pedagogiskt material
- Spjut och till
- Interaktiva böcker

Modersmål i kommuner

Nationella minoriteter

Nyanskrift

Publikationer

Språkbedömning

Språkverktyg

Arkiv

ONLINE RESURSER

2009-12-03 09:40

Årets modersmålspersonligheter

Tema Modersmål ger utmärkelser till "årets modersmålslev", till "årets modersmåls lärare", till "årets modersmålsförälder" och till "årets modersmålsambassadör". Nominera och motivera din nominering senast 20 december 2009. Prisutdelningen sker på Modersmålsdagen den 21 februari 2010.

2009-12-03 09:38

Modersmålsstöd i ny skollag

Sveriges Radio intervjuar Mikael Heistadus på utbildningsdepartementet om rätten till modersmålsstöd i förskolan i ny skollag. [Läs mer](#)

2009-12-02 00:48

Rapporter från konferenser

Under oktober 2009 hölls en rad konferenser för modersmålsutövare inom olika språk. Här finns rapporter från möten för lärare. Om du vill ha hjälp med översättning så kan du prova "översätt med google".

Asiatiska/Asiatiska - Kinesiska/Vietnamesiska - Bosniska
Ryska - Thailandiska - Meänkieli - Tigrinya
Persiska - Dan

2009-11-27 20:10

Ny EU kommissionär för flerspråkighet

Androulla Vassiliou, född 1943, är en cipriotisk jurist och politiker. Sedan den 27 november 2009 kommissionär för utbildning, kultur, flerspråkighet och ungdomsfrågor. Hennes modersmål är grekiska. I den nya kommissionen har flerspråkighetsfrågor inte längre en egen kommissionär utan blir en del av Vassiliou:s portfölj. [Läs mer](#)

2009-11-19 14:18

Om svininfluensan på olika språk

Information på 20 olika språk från Stockholms läns landsting om svininfluensan, A(H1N1). Om du har frågor och bor utanför Stockholms län, så vänder du dig till sjukvården i din hemkommun.

TM WEBBPLATSER

VM en webbplats

- Afrikanska SHOP
- Arabiska العربية
- Armeniska Հայերեն
- Asiatiska
- Bengali বাংলা
- Bosniska BOSANSKI
- Dan
- Finska SUOMI
- Grekiska ελληνικό
- Jiddisch יידיש
- Kinesiska 中文
- Krypatiska KRYPATSKI
- Luganda LUGANDA
- Meänkieli MEANKIELI
- Nederländska NEDERLANDS
- Nordindiska KURDI
- Pashto پښتو
- Persiska فارسی
- Polska POLSKI
- Portugalska PORTUGUÊS
- Rumänska ROMÂNĂ
- Romani ROMANI CHIB
- Ryska РУССКИЙ
- Sami SAMI
- Serbiska SRPSKI (srpski)
- Somaliska SOOMALI
- Spanska ESPAÑOL
- Sydkurdiska كوردی
- Tyska العربية
- Tagalog TAGALOG
- Tamil தமிழ்
- Tschentschisch
- Thai ไทย
- Tigrinya ትግርኛ
- Turkiska TÜRKÇE
- Urdu اردو
- Vietnamesiska Tiếng Việt

Erfarenheten och forskningen visar, att flerspråkiga barn har bättre möjligheter att utveckla skolkunskaper, om de får stöd för att utveckla sina olika språk.

Alla barn med ett annat modersmål än svenska har rätt att få undervisning i sitt eget språk.

För romska elever som har sina rötter i Finland gäller, att de har rätt till modersmålsundervisning i både finska och romska.

Kommunen är skyldig att anordna detta om föräldrarna önskar sådan undervisning och numera gäller för de språk som är erkända som nationella minoritetsspråk, att det inte finns något krav på minsta gruppstorlek.

Finns det inte tillgång till lärare kan kommunen ordna så, att de romska eleverna får datorstödd modersmålsundervisning på distans med lärarstöd från annat håll.

För de flerspråkiga barnen i förskolan gäller, att de ska få stöd för att utveckla sina båda språk och kulturer. Detta är viktigt för barnens identitets- och kunskapsutveckling.

Samtalsfrågor till tema 11

- Varför är det viktigt att barnen får stöd för att utveckla sina olika språk?
- Hur kan far- och morföräldrar hjälpa till med barnbarnens språkutveckling?
- Vilka möjligheter har de romska barnen i era förskolor och skolor att få modersmålsundervisning?

Mer om detta kan ni läsa på Skolverkets hemsida: www.modersmal.skolverket.se
Här finns information på svenska, finska och romska.

Flerspråkighet i förskolan – ett referens- och metodmaterial, 2008

Nyttan med modersmålsstöd i förskolan finns beskriven i denna bok som kan laddas ner som pdf från samma adress som ovan.

Skolverket Sök på webbplatsen

Tema Modersmål

Aktuellaste för modersmål i förskolor och skolor

winner
ELECT 2003
Best Global Website Award

Startsidan
Om Tema Modersmål
Om Modersmål
Kontakt oss
Referenser
Modersmål i media

GOOGLE ÖVERSÄTT

STYRDOKUMENT

- Förskola
- Grundskola
- Gymnasieskola
- Tillsyn

MENU

Dataskurser

Flerspråkighet i förskolan

- Flerspråkiga barnböcker
- Guide till inriktning
- Lysna på en bok!
- Lysna mera
- Lästa för pedagoger
- Läroplan
- Pedagogiskt material
- Spjut och till
- Interaktiva böcker

Modersmål i kommuner

Nationella minoriteter

Nyanlända

Publikationer

Språkbedömning

Språkverktyg

Arkiv

ONLINE RESURSER

2009-12-03 09:40

Årets modersmålspersonligheter

Tema Modersmål ger utmärkelser till "årets modersmålslev", till "årets modersmåls lärare", till "årets modersmålsförälder" och till "årets modersmålsamordnare". Nominera och motivera din nominering senast 20 december 2009. Prisutdelningen sker på Modersmålsens dag den 21 februari 2010.

2009-12-03 09:38

Modersmålsstöd i ny skollag

Svenska Radio intervjuar Mikael Hellstedius på utbildningsdepartementet om rätten till modersmålsstöd i förskolan till ny skollag. [Läs mer](#)

2009-12-02 00:48

Rapporter från konferenser

Under oktober 2009 hölls en rad konferenser för modersmålsutövare inom olika språk. Här finns rapporter från möten för lärare. Om du vill ha hjälp med översättning sån du prova "översätt med google".

Asiatiska/östra - Kinesiska/ Vietnamesiska - Bantiska
Ryska - Thailandiska - Meänkieli - Tigrinja
Persiska - Dan

2009-11-27 20:10

Ny EU kommissionär för flerspråkighet

Androulla Vassiliou, född 1943, är en cipriotisk jurist politiker. Sedan den 27 november 2009 kommissionär för utbildning, kultur, flerspråkighet och ungdomsfrågor. Hennes modersmål är grekiska. I den nya kommissionen har flerspråkighetsfrågor inte längre en egen kommissionär utan blir en del av Vassiliou:s portfölj. [Läs mer](#)

2009-11-19 14:18

Om svininfluensan på olika språk

Information på 20 olika språk från Stockholms läns landsting om svininfluensan, A(H1N1). Om du har frågor och bor utanför Stockholms län, så vänder du dig till sjukvården i din hemkommun.

TM WEBBPLATSER

- Afrikanska SHOP
- Armeniska Հայերեն
- Arabiska العربية
- Aryiska հայերեն
- Bengali বাংলা
- Bosniska BOSANSKI
- Dan DANSK
- Finska SUOMI
- Grekiska ελληνικό
- Judisch יידיש
- Kinesiska 中文
- Krytiska КРЫТСКИ
- Luganda LUGANDA
- Meänkieli MEÄNKIELI
- Nederländska NEDERLANDS
- Nordmandiska KURDI
- Pashto پښتو
- Persiska فارسی
- Polska POLSKI
- Portugisiska PORTUGUÊS
- Rumänska ROMÂNĂ
- Romani ROMANI CHIB
- Ryska РУССКИЙ
- Samičska SAMI
- Serbiska СРПСКИ (srpski)
- Somaliska SOOMAALI
- Spanska ESPAÑOL
- Sydkurdiska كوردی
- Tyska العربية
- Tagalog TAGALOG
- Tamil தமிழ்
- Tschentschisch ТШЕНЦШ
- Thai ไทย
- Tigrinja ትግርኛ
- Turkiska TÜRKÇE
- Urdu اردو
- Vietnamesiska Tiếng Việt

Aro romane huupi hin normalno te phaala ta phenja jelpina vaure aro leksiakobutja. Džinta aavenas Miritza ta Sebastianes te len rannen ta tšeeren farabi aro liine nebi naa len loovi te tšeren douva.

Te džanas tšihkas aro skoola mote saare kenti sikjuven pengo leksia. lek metodi so rikkavehas aro buut skooli hin, te saare kenti aro vaaguno klassos mote drabaven lyyjaha aro tšeer ”dehopangs minuti paalal sakko skoolako diives”. Kenti lena te drabaven iek liin so joon kammena. Kenti koones hin vauro dakotšimb ke sveittiko lena džintaha te drabaven iek liin pengo dakotšimbaha. Daj elle vaure komuja voipuvana te aahhel doi ta rannen teelal save patrija hin drabade.

– Dauva hin diijas latšo resultattos ta kenti sikjuvena hin te drabaven ta rikkina dotta.

– Tumen voipuven rikkaven vahka tumen naa hin dauva maneera aro skoola!

Rakkibosko puhhiba teemaske 12

- Sar voipuvana daad ta daj jelpaven pengo kenti aro skoolakobutja?
- Aro teelide klassi voipuven phuuride phaale ta phenja jelpaven ternide, nebi sar hin aro apride klassi? Hinko ”leksiakojelpiba” aro skoola elle aro liineskotšeer?

Romaniperheissä sisarukset tavallisesti auttavat toisiansa läksyjen teossa.

Miritza ja Sebastian ovat kovin kiinnostuneita vanhempien sisarusten oppikirjoista.

He haluaisivat mielellään kirjoittaa ja piirtää niihin, mikä on tietenkin kiellettyä!

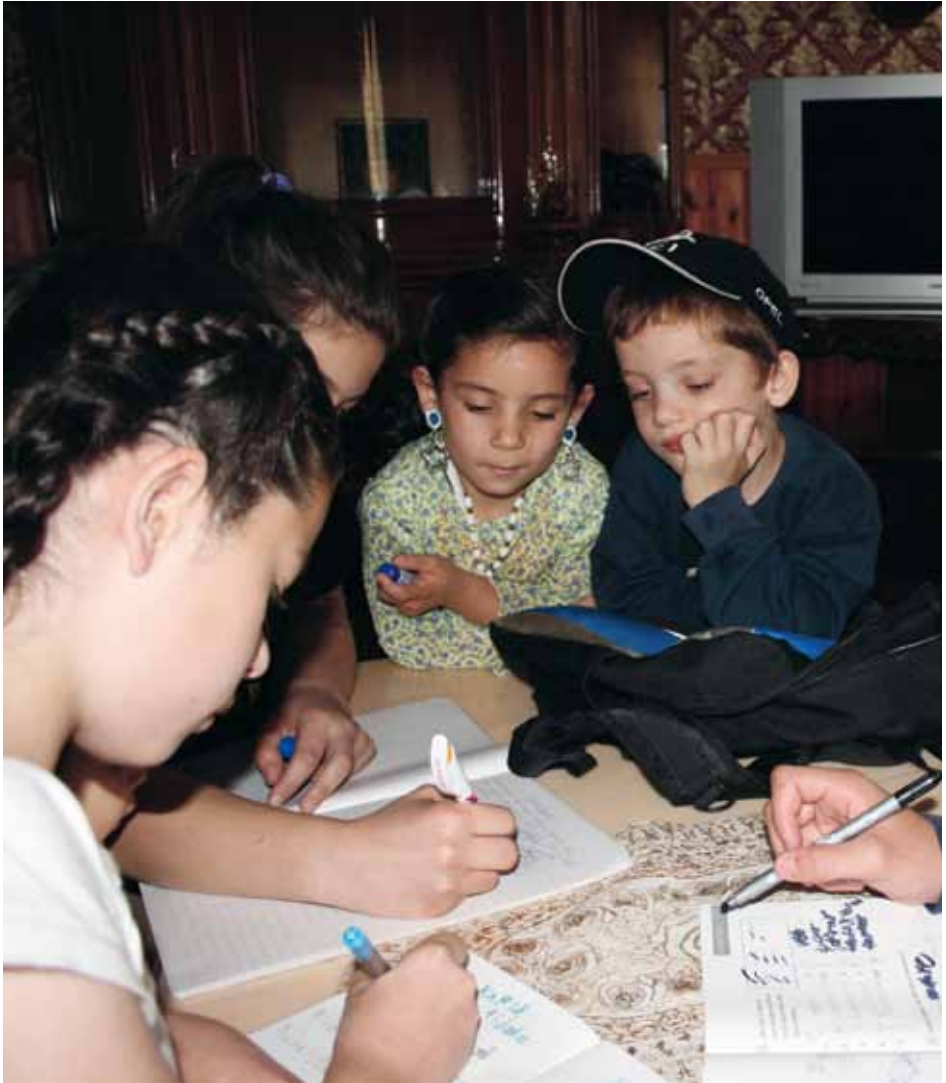
Pärijätäkseen koulussa pitää kaikkien lasten harjoitella lukemista. Yksi tapa jota kouluissa käytetään ala-asteella on se että lapset saavat kotona lukeä ääneen neljännestunnin joka päivä. Siis vain tuon ajan, ei enempää. Lapsi lukee kirjaa, josta hän pitää. Lapset joilla on muu äidinkieli kuin ruotsi. Joku aikuinen perheessä on vierellä ja merkitsee mukana kulkevaan vihkoon luetut sivut.

– Tällä tavoin päästään hyviin tuloksiin ja lapsi oppii että lukeminen on hauskaa.

– Tätä tapaa voi käyttää vaikkei sitä olisikaan teidän koulussanne.

Keskusteluteema 12

- Miten romanivanhemmat voivat auttaa lasta koulutyössä?
- Vanhemmat sisarukset voivat auttaa ala-asteella käyviä lapsia, mutta kuinka kauan? Onko koulussanne tai kirjastossa saatavissa ”läksyapua”?

I romska familjer är det vanligt att syskonen hjälper varandra med läxorna. Miritza och Sebastian är mycket intresserade av de äldre syskonens böcker. Helst skulle de också vilja skriva och rita i dem. Fast det får de INTE!

För att klara sig bra i skolan behöver alla barn träna sin läsning. En metod som används i många skolor är att alla barnen i första klass ska läsa högt hemma "en kvart om dagen". Det ska vara just så länge, varken mer eller mindre. Barnen läser en bok som de tycker är intressant. Barn som har ett annat modersmål än svenska får gärna läsa en bok på sitt modersmål. Mamman eller någon annan vuxen finns med och man antecknar vilka sidor som man har läst.

– Det här brukar ge bra resultat och barnen vänjer sig vid att det är roligt att läsa.

– Och ni kan följa denna metod även om man inte följer den i er skola!

Samtalsfrågor till tema 13

- Hur kan romska föräldrar hjälpa sina barn med skolarbetet?
- I de lägre klasserna kan äldre syskon hjälpa de yngre men hur är det högre upp? Finns det "läxhjäp" på skolan eller biblioteket?

– Ame džaha džintaha aro liineskotšeer. Doori voipuvaha te drabavaha ta laha uuhles liine, Katitzi, bolibako džoralide Pippi Langthoholvi ta Emil Lönneberga ta vaure liine. Ame emintirinaha (tšeeravaha) niina kriaturengo lyyja aro džaniboskomohtota!

Rakkibosko puhhiba teemaske 13

- Aro save maneera voipuven malaven kenti te aven džinta vaure kulttuuriengo paramisiatta?
- Hinko douva importantto ta soske?

Aro liineskotšeer hin butvares kentengo liine aro vaure tšimbaha. Phukiba doolenda voipuven niina lahhen aro Skolverketsko webbthan. Lokkide hin te džan arre aro www.modersmal.skolverket.se doori hin bihiba skolvertesko iego lista so rigila arre aro niina skoolakoradio (Utbildningsradion) ta Sveittiko themeskoradio (Sveriges Radio) koones hin rekosia pala paramisia aro buut vaure tšimbaha.

– Kirjastossa on hauskaa. Siellä voi lukea ja sieltä voi lainata kirjoja Katitzista ja maailman vahvimasta Peppi Pitkätossusta tai Vaahteramäen Eemelistä ja monia muita kirjoja. Me matkitaan myös eri ääniä tietokoneella.

Keskusteluteema 13

- Millä tavalla voi saada lapset kiinnostumaan eri kulttuurien saduista?
- Onko se tärkeää ja miksi?

Kirjaston henkilökunnalta voi saada vinkkejä kirjoista jotka ovat tarkoitettu vasta-alkajille. Kirjastot hankkivat yleensä eri kielisiä lastenkirjoja. Myös kouluviraston kotisivulla on vastaavanlaisia kirjoja. Helpoin tapa on hakea www.modersmal.skolverket.se josta ohjataan edelleen kouluviraston omille listoille jotka vievät sekä kouluradion (Utbildningsradion) että Ruotsin valtakunnanradion (Sveriges Radio) sivuille. Molempien sivuilla on myös äänitettyjä satuja monilla eri kielillä.

– Vi tycker att det är roligt att gå till biblioteket. Där kan man läsa och låna böcker om romaflickan Katitzi, världens starkaste Pippi Långstrump och Emil i Lönneberga och andra böcker. Vi brukar även häрма olika ljud på datorn där, det är också kull!

Samtalsfrågor till tema 13

- På vilka sätt kan man få barn mer intresserade av sagor och andra berättelser från olika kulturer?
- Varför är detta viktigt?

Bibliotekarien kan ge tips på bra ”kapitelböcker” som är lagom svåra för en nybörjarläsare. Biblioteken brukar ha barnböcker på olika språk. Presentationer av sådana böcker kan ni också hitta på Skolverkets webbplats. Enklast är att söka på www.modersmal.skolverket.se där det finns dels länkar till Skolverkets egna listningar av böcker dels till Utbildningsradion och Sveriges Radio som båda har inspelningar av sagor på olika språk.

– Kaan džaha ame aro džiido farabi! Ame dikkavaha džiido farabi aro iek baro tv. Akadiives džala *Besko onnos Laban – bolibako latšide onnos* ta buut popcorn te han!

Rakkibosko puhhiba teemaske 14

Te lel džaniba katar kulturako dživiba sar džido farabi- ta teaterakovisita hin latše saare kentenge.

- Sar butvares hin anglunoskoolake ta skoolake vojiba te den kentenge ajasavo dživibosko pherdiba?
- Sar froojavena džiidofarabi doolesta ka dikkaha DVD ta tv aro tšeer?

– Nyt lähdetään elokuviin! Elokuvaa katsotaan tosi isosta kuvaruudusta. Tänään näytetään *Pikku haamu Laban – joka on maailman kiltein aave*. Ja me saamme syödä niin paljon pop cornia kun jaksamme!

Keskusteluteema 15

Kulttuurielämykset, kuten elokuvat ja teatteriesitykset, antavat virikkeitä lapsille.

- Kuinka usein on koululla ja esikoululla mahdollisuus tarjota tällaisia elämyksiä?
- Mikä ero on nähdä elokuva elokuvateatterissa verrattuna TV:n ja DVD:n katsomiseen?

– Nu ska vi gå på bio! Det är som en jättestor tv-bild som man får titta på. Just idag ska vi se *Lilla spöket Laban – världens snällaste spöke* och äta massor med popcorn!

Samtalsfrågor till tema 14

Att få vara med om kulturupplevelser som bio- och teaterbesök är stimulerande för alla barn.

- Hur ofta har förskolan och skolan möjlighet att erbjuda sådana upplevelser?
- På vilket sätt skiljer sig upplevelsen av film på bio från de erfarenheter som barnen har av att se film på DVD och tv?

Miritza ta Sebastian phukavena pengo aaviboskosuune. Ame phurinde džaanaavaha, te saare kentenge suuno naa pherdila. Nebi ame hin dohhiba te sikaven te niina romane kenti lena vojijiba te sikjuven pen butti. Sar phuurinde mote ame jelpaten, te amengo kenti lena džaaniba te joon mote džan aro skooli te lengo suuno pherdilas!

Rakkibosko puhhiba teemaske 15

- Sar voipuven ame sar phurnide ta skolako personali te arakhen romane kenti jakkes te joon kammenas ta voipuvenas agor pengo skoolako drababiba?

Miritza ja Sebastian esittelevät itsensä kirjan alussa kertomalla tulevaisuuden toiveistaan. Me aikuiset ymmärrämme että osa lasten unelmista ovat epärealistisia. Mutta meidän vastuullamme on näyttää että myös romanilapsilla on mahdollisuus kouluttaa itsensä erilaisiin ammatteihin. Meidän aikuisten on tuettava lapsiamme ymmärtämään että unelma-ammatteihin on opiskeltava!

Keskustelukysymys teemaan 15

- Kuinka vanhemmat ja henkilökunta voivat tukea romanilapsia niin että he pystyvät ja jaksavat suorittaa opintonsa loppuun?

Miritza och Sebastian presenterar sig i inledningen genom att tala om sina framtidsdrömmar. Vi vuxna förstår att vissa av barnens drömmar är orealistiska. Men vi vuxna har ansvar för att visa att även romska barn har möjlighet att utbilda sig till olika yrken. Som föräldrar behöver vi hjälpa våra barn att förstå att de behöver studera för att nå sitt drömyrke!

Samtalsfråga tema 15

- Hur kan vi föräldrar och personal stötta de romska barnen så att de kan och vill fullfölja sina studier?

Fuortuno faniba aro romengo dživiba hin te romane lena dziiven akadiives aro iega tšeere. Dauva starakila te nee hyövyla traaden trystales ta džiiiven aro veh. Nebi it tiija sas leen mote te mekken penge traditionale butja sar molvarbongiere ta petliboskiere dooleske ke daala butja sas naa paalal puhhte. Doola romane koon tšerde guosi elle koon biknade guosi aro tšeere hokade te gaaje naa tšinle, ke itšlaaga guosi sas tšerdo aro bare skokki ta doola sas biknade aro marakni ta buoti buut lokkide.

Anglal bereh 1960 sas aahhiba it aro Finitiko- ta Sveittiko them. Sas iek tikno skokka romane koones džeelo tšihkas mahkar gaajensa, bi saare sas tšuoere ta džiiivude bengales. Doolesko khaal ke naa sas puhhiba paalal butja sar sigide sas mote phuuride kentenge, ternenge ta phurinde te tšeeren butti te len dživibosko maaro penge ta naaka sas doolesta tšek dosta.

Naa hyövyla akadiive romane dikken bokk aro Finitiko- elle Sveittiko them. Ventiba hin te kenti džahas aro skoola ta buut džana romane kenti akadiives aro gymnasia ta panna aro universitura. Tšatšes avena lesta anglal farabi vaure kentenge.

Angle 1960-bereh sas bivanligo te romengo kenti staudas aro skoola. Aro iek than aro Sveittiko sas sikjiba aro kampingo niilesko tiija. Butvares liijas kenti sar phuuride skoolako sikjiba it tiijaha. Laaga sas te saare kenti mote staaven aro skoola, bi naa sas gaavenge hyöviba te den dauva sikjiba doolenge koone naa sas rannimen aro gau ta butvares sas jakkes, te romane naa aahte. Dooleske ke naa sas leen loovi te džiiiven aro gau.

Dauva angouvina panna akadiives aro skoolakosituatsia. Biofti hin bare phuuride staude aro skoola. Beska kentengo phurnide hin butvares staude aro skoola, nebi butvares hin leen bengale minsiba skoolata. Naa sas skoolake džaniba te sar arakhen romane kentengo teeluni džaaniba aro skoolata. Dauva rigate te buut romane skola-kuune naa agorde pengo skooliba. Akadiivesko romane phurinde hin hokade sar fuortuno hin te džanen sar te drabaven ta rannen, endo naa lenge džaniba te sar malaven pengo kenti aro vaure skoolakobutja.

Kenti aavela te dikken te butjakomarkni hin phanle biskooliba. Doolesko khaal kam-maha ame, te jelpaven vaure te lahhen maneeri sar kentengo phurinde lena džaniba akadiivesko anglunoskoola ta skoolata ta so voipuvun joon tšeeren te jelpaven pengo kenti.

Tärkein muutos on että romanit nykyään saavat asua omissa asunnoissa. Enään ei tarvitse matkustaa paikasta toiseen eikä asua leireissä. Toisaalta johti tämä siihen että romanien oli luovuttavaa perinteisistä ammateistaan, kuten tinaamisesta ja hevosenkengityksestä, koska näitä ammateja ei enään tarvittu. Romanit, jotka valmistivat myytäväksi tarkoitettuja käyttöesineitä, kokivat etteivät ne enään menneet kaupaksi maaseudulla koska samoja tavaroita sai ostaa paljon halvemmalla tavarataloista ja markkinoilta.

1960-luvulle asti oli perheiden tilanne melko samanlainen sekä Ruotsissa että Suomessa. Osa perheistä oli onnistunut luomaan itselleen paremman elämän, mutta yleisesti katsoen elivät perheet köyhyydessä ja kurjuudessa. Koska elinolosuhteet olivat huonontuneet jyrkästi oli kaikkien, vanhempien ja lasten, nuorten ja aikuisten, pakko tehdä töitä jotta selviydyttäisiin, eikä tämäkään aina auttanut.

Nykyään ei romanien tarvitse nähdä nälkää, ei Suomessa eikä Ruotsissa. Lasten odotetaan käyvän koulua ja yhä usemmat nuoret jatkavat lukioon ja jopa korkeakouluun. Nämä nuoret ovat esikuvina lapsille ja nuorille, sekä tänään että tulevaisuudessa.

1960-luvulle asti oli harvinaista että romanilapset kävivät koulua. Muutamilla paikkakunnilla järjestettiin leirikouluja yksityisihmisten aloitteesta. Näihin leirikouluihin osallistuivat useimmiten lapset, nuoret ja aikuiset yhtä aikaa. Koulupakko oli tietenkin kaikilla lapsilla mutta kuntien ei tarvinnut tarjota opetusta niille lapsille jotka eivät olleet kirjoilla kyseisellä paikkakunnalla. Romaneiltahan oli pysyvä asuminen kunnissa kielletty joten koulunkäynti jäi vähiin.

Tämä vaikuttaa romanilasten koulunkäyntitilanteeseen vielä tänäänkin. Harvat isovanhemmat ovat käyneet koulua. Nuoret aikuiset ovat useimmiten olleet koulussa, mutta monilla heistä on koulunkäynnistä huonoja kokemuksia. Kouluilta puuttui tieto romanilasten oppiedellytyksistä joka puolestaan johti siihen että monen lapsen koulunkäynti jäi kesken.

Nykypäivän romanivanhemmat ymmärtävät luku- ja kirjoitustaidon tarpeellisuuden, mutta monet ovat epävarmoja siitä miten kannustaa ja tukea lapsiaan muissa kouluai-neissa ja –toiminnoissa.

Ilman koulutusta ovat työmarkkinat nuorilta suljetut. On tärkeää että tuemme toisiamme löytämään apua romanivanhemmille esikoulu- ja koulunkäynnissä. Vanhempien on tärkeä tietää miten he voivat tukea lapsiaan.

Den viktigaste förändringen som skett för romerna är att romerna har flyttat in i lägenheter. Detta innebär att man inte behöver resa omkring och bo i läger. Men samtidigt blev romerna tvungna att lämna sina traditionella yrken som exempelvis förtjenare och skärslipare, eftersom dessa sysslor inte längre var efterfrågade. De romer som hade tillverkat bruksföremål eller sålt varor vid besök på bondgårdar märkte också att kunderna svek, därför att motsvarande varor nu tillverkades i massupplagor och fanns att köpa mycket billigare på varuhus och stormarknader.

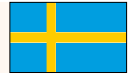
Fram till 1960-talet såg det ganska lika ut i Finland och Sverige. En del romska familjer hade lyckats något bättre i utanförskapet men generellt sett rådde det stor fattigdom och misär. Eftersom försörjningstillfällena hade minskat drastiskt behövde alla äldre barn, ungdomar och vuxna arbeta för att familjen skulle överleva och inte ens då räckte det alltid.

Idag behöver inga romer svälta vare sig i Finland eller i Sverige. Barnen förväntas gå i skolan och allt fler romska ungdomar fortsätter till gymnasiet och även högskolan. Dessa blir självklart förebilder för de yngre idag och i framtiden.

Fram till 1960-talet var det ovanligt att romska barn gick i skolan. På enstaka platser skedde undervisning i lägren på sommaren på initiativ från enskilda personer. Ofta deltog då både barn, ungdomar och vuxna i samma undervisning. Visserligen rådde det skolplikt för alla barn, men kommunen behövde inte erbjuda undervisning om barnen inte var mantalsskrivna och romerna var sällan det eftersom de inte fick bli bofasta i kommunen.

Detta påverkar skolsituationen för de romska barnen än idag. Far- och morföräldragenerationen har sällan fått gå i skolan. Småbarnsföräldrarna ha oftast gått i skolan, men många har dåliga erfarenheter från skolan, som saknade kunskap om hur man skulle möta de romska barnens förutsättningar. Detta ledde till att många romska elever inte fullföljde sin skolgång.

Utmärkande idag är att de romska föräldrarna förstår att det är nödvändigt att kunna läsa och skriva, men många känner sig osäkra och vet inte hur de ska uppmuntra och stimulera sina barn när det gäller andra skolaktiviteter.

Utan utbildning är vägarna stängda till den arbetsmarknad som barnen kommer att möta. Därför behöver vi hjälpa varandra att hitta vägar till hur romska föräldrar ska få kunskap om förskolan och skolan idag och vad de kan göra för att stötta sina barn.

Romane koonesta ame rikkavaa nau Finitiko romane hin hlehta romenge koon aune aro Sveittiko them 1500-bereh. Aro Stockholmsko tenkiboskoliin katar bereh 1512 hin ranniba pa iek bipinsardo skokkata koone rakkila frendo tšimb ta koon kammena te dživen aro them. Aro liin sterdila niina te joon sas kaalide ke vaure folki ta "lengo maneri sas bipinsardo".

Bereh 1512 diijas Krajis Gustav Vasa bihiba te traaden leen nikki themesta. Bereh 1560 niekadas heeruno rahhal Petri Laurentius vaure rahhal te ahhen lensa. Bereh 1637 aulo iek laagakobihiba so sas "laaga te traaden saare romane nikki themmesta". Aro 1660-bereh bihadas Grofo Per Brahe iek baro skokka kaale aro Finitiko themmes, so sas it Sveittiko themmensa, te džonraven phuvja so sas kajo Porttikothem. Džinta sas te kaale džiienas aro gaave so sas mukle öödimen ta len tšetanes dieli aro kurriba finitikko gaajensa. Buut navarsina phukila sar gaaje pe siilaha frestade te sluataven kai romane lenas loovi te vandruven ta sas leen mostiba te mangaven pengo sakkodivisija-kohaabe.

Aro dauva rakkibosko teeliba apravehas romane koon hunjula arre aro kaale- romane skokka. Paalal dauva apravaha amen tšimb sar pinsiboskomereknos anglal ke geografi-sko dživiboskothan. Romani chib sar tšimba kharaavehas hin akadiives iek officialno ta ieagado beska folkengo tšimb aro Sveittiko ta Finitiko them. Iek skokka khaarela tšimb pe romanés, so hin iek vauro bandžiba naavesta rom. Tšimb starakila tšimb elle tšimba. Dauva tšimbese hin tšimbako hlehta aro India sar sanskrit. Paalal buut heel berehengo dživiba hin themmesko heeruno tšimbako angouviba jakke baro aro tšimb te doolenna hin aune vaure varieteturi so voipuvana paraven buut mahkar peen. Tšimb hin džoralide tšatšiba dotta te romane aavena katar botnosko India.

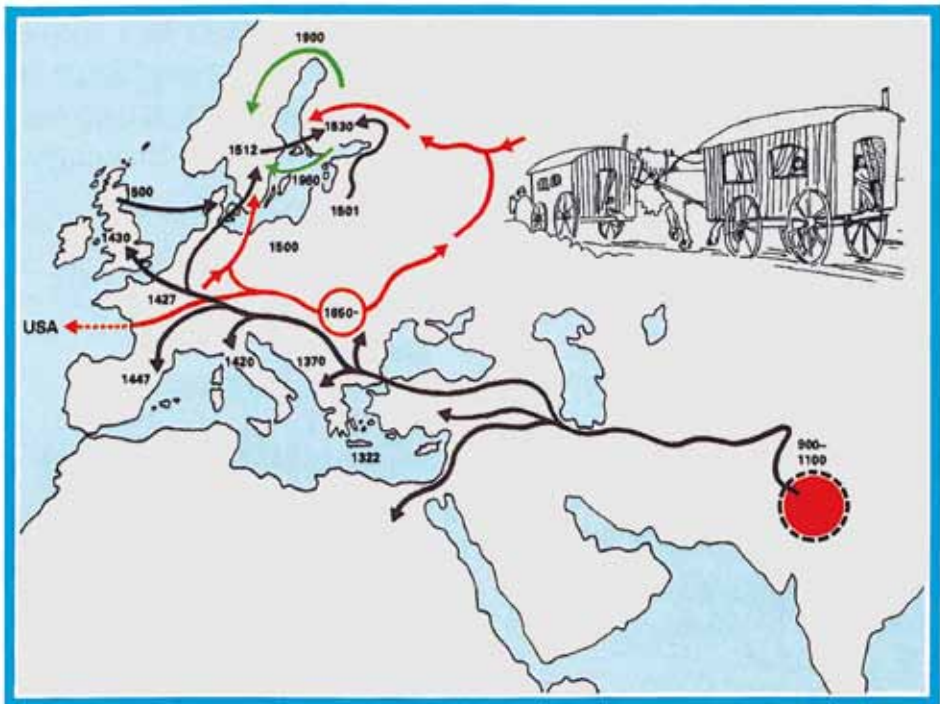
Roodibongiere hin akadiives it dotta te romane vandrudu nikki katar India aro buut var gongi ta byrjibas sas aro 1000-bereh ta joon sas aro Evropa kutides 300 bereh paalal. Hin buut rakkiba dotta soske romane byrjyde pengo vandriba. Roodibongierengo džinta hin te skokka koone byrjyden pengo vandriba Indiako phuvjata sas brogato ta it aro vandriba byrjyde joon khaaren pen rom katar naavesta rom so aro sanskrit mienila mursh, manush.

Vaaguno tšatšiba romengo aavibosta aro Evropa hin amen katar bereh 1322 parkiba dotta hin iek rahhales koon rannidas teele dauva fanuviba. Bih-triiana bereh paalalin hin daala vandrinbongiére liine dživibosko than aro vaure themme sar aro Balkan. Pengo dživibosko louvo liine joon katar vastengo butja, tšyöposko džeene ta sar artistiba.

Ka ame dikkaa paalal laaga so aulo aro Evropa voivuvaha amen vaa paalal romengo ta vaure vandribongiérengé dživiba. Laagako byrjiba sas butvar rahhiba pe frenta manusha ta butvares phukavelas romengo "kaalo dissiba" sar dohhiba soske romane naa lena loovi te džiiiven aro them.

Džintaha aagade gaaje romane ta aro tšeeni them sas romane rikkade sar piskari.

Jakke süigo sar teelal nazimoskotiiija liijas kutides 500 000 romane meriba dooleske ke joon sas vaure slaaga. Dauva hin numri romenda koone sas aro khangeriakoliineha aro kakjakothem elle aro vaure theme so sas teelal Kakjakothemesko falliba.

Perdal tšimbes hin džuusibosko maneeri it mahkar romen. Buut taala maneeri voipuvahas te stentaven dooleha ke mote rikkaven baro džuusiba. Sigide ka romane džiivude aro bengale aahhiba aro tšeereskovuorduja ta aro satra. Buut hin roodibongiere niina hokade sar phuuride indisko boldiboskomaneeri ta maneeribosko džuusiba džiivela panna mahkar romane niina aro Botnosko them (Nordiko them).

Butvares aagade gaaje džintaha romane ta aro tšeeni theme sas romane rikkade sar piskarni. Romengo historia naa pherdo bi vaa paalibata ta narvalibosta. Douva pherdila panna rakkiba sar joon hin rikkade pengo tšimb ta kultur buut heel bereh ta so hin panna diijal angoviba aro vaure kulturengo musika ta tšelliba. Buut pinsardo hin romengo angibiba aro musika. Iek vauro kotoriba hin indijako tšellibosko historia džinom Evropa aro Spania, kai flamenco hin angluno džutiba aro tšellibosko džaniba.

Romane aro iidakorig aro Finitiko them ta aro heerunothem sas buut sankiba angle endo anglal bereh 1809 taala Finitiko themesta aulo porttiko barorajeskophuu. Paalal te Finitiko them liijas pes korkoriba 1917 hin romane ni aahte aro themesko kurriba, vahka lengo dživibosko vojiba sas bengale anglal 1970-bereh aro them so joon riggade. Doola dieli aro karelia so Porttiko them liijas penge ka freediba sas sömsimen mahkar Porttiko ta Finitiko themensa.

Perdal 400 000 manusha bihade aro vaure gaave aro Finitiko them. Mahkar leen sas buut romane, bi lengo dživibosko bihiba hin bipinsardo. Buut daala romenda džiivela trystales aro Helsinki. Hougaajengo roodiboskobutja te rooden tšeer daala manuhenge naa raalude romane. vahka buut lenda iegade tšeer ta panna phuv aro Karjala.

Vaagunes po 1960-bereh byrдыdas baribosko butja aro themesko politik romanenge. Baro parkiba dauva hankibosko butjata hin, romani rannibosgiereske Katarina Taikooneske, koon pengo liineha Zigenerskan bereh 1963 tšangudas opitionos hortibossa. Lako huupa byrjyde pengo butti angalal 1940- ta 1950-bereh te len themesko memburengo horttiba sar skooliba. Sveittiko romane džiivudas harhal aro tšeereskovuorduja

ta satra ta liine pengo dživibosko louve katar tivoli so vandrudas trystales aro them. Pe vaure laaveha joon aahte naa aro khangerijakoliine ta dooleske aulo lengo kenti niekade te džan aro skoola.

Doola tšihkiba so fanude aro sveittiko them po 1960-bereh hastidas tšihkibosko butja niina aro finitiko them. Finitiko romane tšerde 1967-bereh finitiko themesko romano tšetiba. Dooles sas parkiba te hougaže aro finitiko them liine butti te sastaven romengo aahhiba sar aro tšeerengo aahhiba.

Finitiko romane aro Sveittiko stellide peen 1972 ta Stockholmsko finitiko romengo tšetiba sas phirimen it bereh sar Armas Lind ta akaan muulo Aleka Stobin sar laavengiere. Bereh 1973 liijas finitiko-romano sikiboskiero Yrjö Tähtelä aro Helsinki byrjiba te apraven Nordiko themesko Romano konsilijo. Paalal douva hin Romano konsilijo aahto phirro butvar ta raalila akadiives romane koonengo tšimba hin aro vaure themme. Sankiboskofaraba mahkar romen aro Sveittiko hin akadiives brokaato. Naa hortta džaaniba dotta sar baro skokka finitiko romane hin. Tenkiba so sas tšerdo aro it ka romane aune iegade sar nationalno minoriteturi phukavela te hin mahkar 4000–4500 finitiko romane aro Sveittiko.

Vaagunes teelal 1960-bereh liine romane aro Nordiko themm pherde themesko memburengo horttiba. Naa pherdila itšlaagagieresko laaga aro sakkodivisijako dživiba ta panna arakhena romane diskriminatsia.

Tämän päivän niin sanotut ruotsinsuomalaiset romanit ovat Ruotsiin 1500-luvulla tulneiden ensimmäisten romaneiden jälkeläisiä. Tukholman raadin pöytäkirjassa vuodelta 1512 mainitaan tuntemattomasta kansanryhmästä, joka puhuu vierasta kieltä ja haluaa asettua asumaan maahan. Siinä kerrotaan myös, että he ovat tummaihoisia ja että heidän tapansa ”eivät ole tunnistettavissa”.

Jo vuonna 1525 kuningas Kustaa Vaasa antoi käskyn heidän karkoittamiseen maasta. Vuonna 1560 arkkipiispa Laurentius Petri kielsi pappeja olemasta missään tekemisissä heidän kanssaan. Vuonna 1637 ilmestyi yleinen romaneija koskeva säädös, ”placat om tatarne fördrifvande av landet” (säädös mustalaisten karkoittamisesta maasta). 1660-luvulla valtiomies Pietari Brahe lähetti suuremman ryhmän romaneija Suomeen, joka tähän aikaan oli osa Ruotsia, asuttamaan raja-alueita Venäjälle päin. Suunnitelma oli että he asettuisivat asumaan autioille joihin suomalaiset olivat jättäneet, ja että he osallistuisivat sotatoimiin suomalaisten kanssa. Eri lähteistä käy ilmi että myös jatkossa haluttiin määrätä, missä romanit liikkuvat ja heitä pakotettiin kerjäämään toimeentulonsa puolesta.

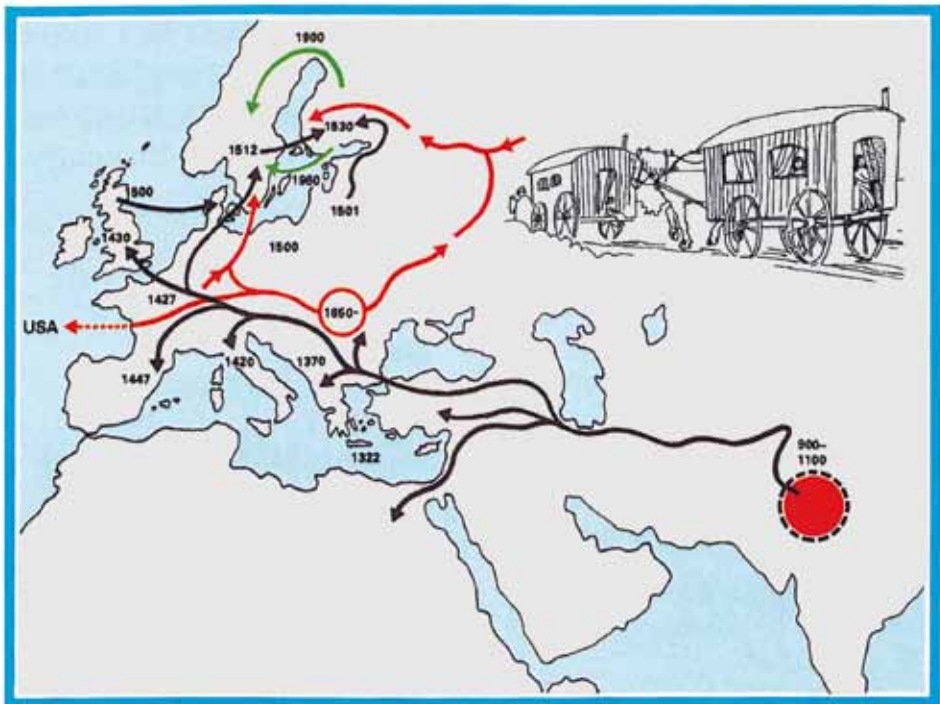
Tässä keskustelumateriaalissa tämän ryhmän romaneija kutsutaan nimellä kaale-romanit. Näin nostamme maantieteellisen kotipaikan sijasta esiin kielen ominaispiirteitä. Romani chib, mikä on kielen virallinen nimi, on tänä päivänä tunnustettu kansallinen vähemmistökieli Ruotsissa ja Suomessa. Jotkut romanit kutsuvat kieltä nimellä romanés, mikä on rom-sanasta taivutusmuoto. Chib tarkoittaa kieltä. Tämä kieli kuuluu samaan ryhmään kuin intialaiset kielet hindi, punjabi ja rajasthani, ja kaikkien näiden juuret ovat sanskrit-kielissä. Muiden kielten vaikutuksen alla romanien ollessa eri maissa on vuosisatojen saatteessa kehittynyt monia romanikielen varieteettejä, jotka saattavat poiketa suhteellisen paljon toisistaan. Kieli on silti edelleen voimakkain todiste romanien pohjois-intialaisesta taustasta.

Tutkijat ovat nykyään yhtä mieltä siitä, että romanit muuttivat Intiasta useimmissa eri ryhmissä 1000-luvulla alkaen ja saapuivat Eurooppaan noin 300 vuotta myöhemmin. Maastamuuton syistä on monia teorioita. Tutkijoiden mukaan muuttajien joukkoon kuului luultavasti monta intialaisen yhteiskunnan ryhmää. Sanaa rom aletaan käyttää vaelluksen yhteydessä. Sana tulee sanskrit-kielstä ja tarkoittaa yksinkertaisesti ihmistä.

Ensimmäinen todiste romanien saapumisesta Eurooppaan on kreetalaisen munkin muistiinpano vuodelta 1322. Muutama vuosikymmen siitä eteenpäin intialaiset tulokkaat ovat asettuneet asumaan Balkanin eri maihin ja tiedämme, että he elättivät itsensä pääasiassa käsityöläisinä, kauppamiehinä ja viihdyttäjinä.

Romanien vaelluksia Euroopan halki voi seurata tutkimalla eri maissa luotuja lainsäädäntöjä romanien ja muiden vaeltavien ryhmien ehtojen säätelemiseksi. Lainsäädäntö pohjautui ennen kaikkea pelkoon kaikkea vierasta kohtaan. Myös romanien ”tummuus” mainitaan pelottavana ominaisuutena. Vähitellen alkoivat suoranaiset vainot romaneita kohtaan ja joissakin Itä-Euroopan maissa, esimerkiksi nykyisessä Romaniassa heitä

alistettiin orjuuteen aina 1800-luvun loppuun saakka. Natsi-Saksan aikana surmattiin suuri osa Euroopan romaneista. Surmatyöt eivät tapahtuneet ainoastaan saksalaisten keskitysleireissä, vaan myös miehitetyissä maissa.

Kielen ohella myös puhtaussäännöt muodostavat romaneille yhdistävän piirteen. Monet näistä säännöistä voidaan selittää hygieniä tärkeydellä koska elettiin alkeellisissa olosuhteissa teltoissa ja asuntovaunuissa. Mutta yhä useammat tutkijat ovat viime vuosina huomioineet, että vanhat intialaiset rituaalista puhtautta koskevat kastisäännöt elävät edelleen romanien tapamääräyksissä myös meillä pohjoismaissa.

Romanien historia ei kuitenkaan ole vain kurjuutta ja vainoa. Se kertoo myös taipumattomasta kansasta, joka on onnistunut säilyttämään kieltänsä ja kulttuurinsa vuosisatojen halki ja myös antanut kulttuurivaikutteita muille kansoille. Parhaiten romanien vaikutus tunnetaan musiikin piirissä. Toinen alue on intialaisen tanssin historia Euroopan halki aina Espanjaan saakka, missä flamenco on romanien tärkein lahja tanssitaiteelle.

Romanit itäisessä valtakunnan puoliskossa Suomessa, ja romanit toisella puolella Perämereltä pitivät kaikesta päätellen tiivistä yhteyttä toisiinsa aina vuoteen 1809 saakka, jolloin Suomesta tuli venäläinen suurruhtinaskunta. Suomen itsenäistyttyä vuonna 1917 romanit ovat muiden suomalaisten tavoin osallistuneet maan käymiin sotiin, vaikka heidän elinolosuhteensa maassa, jota he puolustivat, olivat 1970-luvulle saakka erittäin vaikeat.

Karjalan rauhansopimuksessa Neuvostoliitolle luovutetuilta alueilta evakuoitiin lähes 400 000 ihmistä eri puolille Suomea. Heidän joukossaan oli monia romaneja, mutta heidän kohtalonsa on jäänyt merkillisen tuntemattomaksi. Tiedetään kuitenkin että juuri tämä ryhmä koki suurta kurjuutta etenkin Helsingin seudulla. Evakuoitujen asuttamistoimenpiteet, ja joissakin tapauksissa maa-alueiden myöntäminen, ei kohdistunut romaneihin, vaikka monet heistä olivat omistaneet taloja ja maata Karjalassa.

Vasta 1960-luvulla yhteiskunnan politiikka romaneijta kohtaan alkoi muuttua Ruotsissa. Tästä asennekäänteestä romaneijta kohtaan voidaan ensi kädessä kiittää romanikirjailijaa Katarina Taikonia, joka 1963 ilmestyneellä kirjallaan Zigenerska

herätti keskustelun toden teolla. Hänen sukulaiset olivat toki jo 1940- ja 1950-luvulla alkaneet taistella kansalaisoikeuksien kuten koulunkäynnin puolesta. Ruotsin romanit asuivat pitkään asuntovaunuissa ja teltoissa ja elättivät itsensä muun muassa kiertävällä tivolitominnalla. Heillä ei siis ollut henkikirjoituspaikkaa, minkä johdosta heidän lapsiltaan kiellettiin koulunkäynti.

Ruotsissa tapahtuneet muutokset 1960-luvulla nopeuttivat myös kehitystä Suomessa. Suomalaiset romanit perustivat Suomen mustalaisyhdistyksen vuonna 1967, mikä sai aikaan havahtumisen virallistasolla myös Suomessa, ja toimenpiteisiin ryhdyttiin muun muassa romanien asumistilanteen parantamiseksi.

Suomalaisen romanit Ruotsissa järjestäytyivät 1972 nimellä Stockholms finska zigenarförening, puheenjohtajina Armas Lind ja edesmennyt Aleka Stobin. Vuonna 1973 romaninäyttelijä Yrjö Tähtelä pisti Helsingissä alkuun Pohjoismaisen mustalaisneuvoston perustamisen. Neuvosto on sittemmin uudistettu useamman kerran ja siihen kuuluu nykyään eri maista tulevia romaneja. Tänä päivänä Ruotsissa on kirjava joukko romanijärjestöjä. Tarkkoja tietoja ruotsinsuomalaisten kaale romanien määrästä ei ole, mutta romanien kansalaiseksi vähemmistöksi tunnustamisen yhteydessä tehdyn laskelman mukaan heitä on noin 4 000–4 500.

Pohjoismaalaiset romanit saivat siis periaatteessa täydet kansalaisoikeudet vasta 1960-luvulla. Käytännössä tasaarvoisuus ei kuitenkaan toimi, ja romaneijta syrjitään edelleen monissa eri tilanteissa.

De romer som vi i dagligt tal kallar *de sverigefinska romerna* är ättlingar till de första romerna som kom till Sverige på 1500-talet. I Stockholms stads tänkebok från 1512 nämns en okänd folkgrupp som talar ett helt främmande språk och som vill bosätta sig i landet. Det står även att dessa personer var mörka och att deras seder ”inte gick att känna igen”.

Redan 1525 gav kung Gustav Vasa order om att de skulle drivas ut ur landet. År 1560 förbjöd ärkebiskop Laurentius Petri prästerna att befatta sig med dem. År 1637 kom så en allmän förordning som gällde romerna, ”placat om tatarenes fördrifvande av landet”. Under 1660-talet lät riksdrotsen Per Brahe sända en större grupp romer till Finland, som vid den här tiden var en del av Sverige, för att kolonisera gränstrakterna mot Ryssland. Avsikten var att de skulle bosätta sig på ödehemman som finnarna lämnat och delta i krigsväsendet tillsammans med den finska befolkningen. Av olika källor framgår att man även fortsättningsvis med våld ville bestämma var romerna skulle röra sig och att de tvingades tigga för sin försörjning.

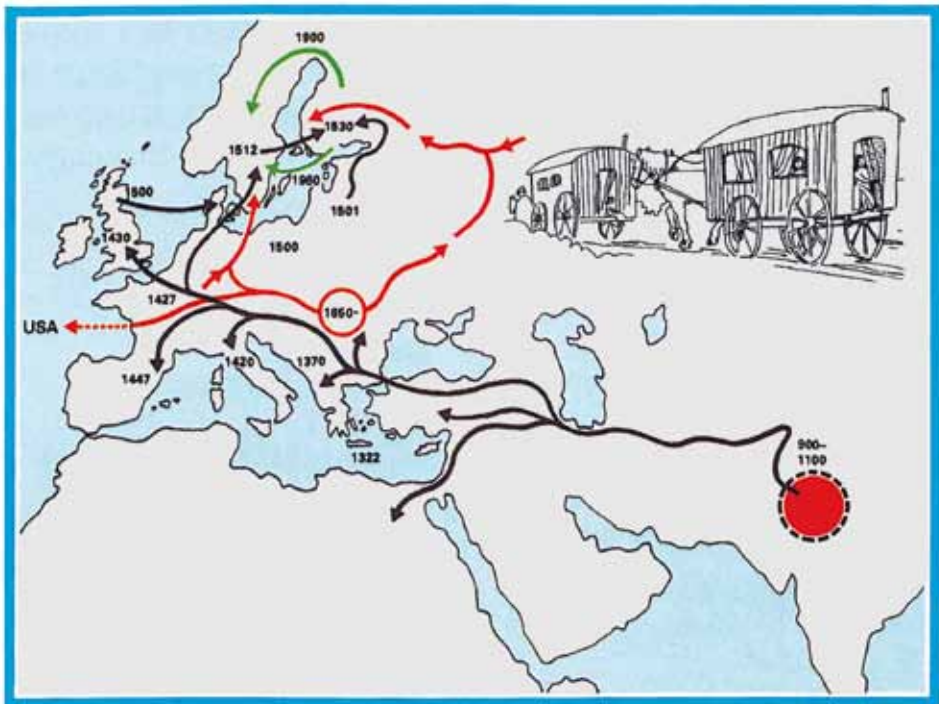
I det här samtalsmaterialet omnämns romerna som tillhör denna grupp som *kaale-romer*. Genom detta lyfter vi fram språket som kännetecknen i stället för den geografiska hemvisten. Romani chib som språket kallas officiellt är numera ett erkänt nationellt minoritetsspråk både i Sverige och i Finland. En del romer kallar språket för romanés, som är en böjningsform av ordet rom. Chib betyder tunga eller språk. Detta språk är besläktat med de indiska språken hindi, punjabi och rajasthani och har liksom dessa sitt ursprung i sanskrit. Genom påverkan från språken i de länder där romerna har vistats, har det under århundradena utvecklats olika varieteter (dialekter) av det romska språket, som kan skilja sig ganska mycket från varandra. Men fortfarande utgör språket det starkaste beviset för att romerna härstammar från norra Indien.

Forskarna är numera ense om att romerna utvandrade från Indien i omgångar med början på 1000-talet och nådde olika delar av Europa cirka 200 år senare. Det finns många teorier om anledningen till varför romerna utvandrade. Forskarna menar att utvandringarna sannolikt bestod av flera grupper i det indiska samhället. Det är i samband med utvandringen som ordet *rom* börjar användas. Ordet som härstammar från sanskrit betyder helt enkelt människa.

Det första beviset på att romerna nått Europa har vi från Kreta år 1322 tack vare en anteckning av en munk. Några årtionden senare har de indiska invandrarna bosatt sig i olika länder på Balkan och vi vet att de försörjde sig huvudsakligen som hantverkare, handelsmän och underhållare.

Man kan följa romernas vandringar i Europa genom att studera den lagstiftning som tillkom i olika länder för att reglera romernas och andra kringvandrande gruppers villkor. Lagstiftningen grundade sig framför allt på rädsla för det främmande. Även romernas "mörka utseende" nämns som något skrämmande. Ren förföljelse mot romerna inleddes och i vissa östeuropeiska länder som t.ex. nuvarande Rumänien

utnyttjades de som slavar ända till senare delen av 1800-talet. Under nazitiden dödades en stor del av Europas romer. Det skedde inte bara i tyskarnas koncentrationsläger utan också i de ockuperade länderna.

Förutom språket utgör renhetsreglerna en sammanhållande länk bland romerna. Många av dessa regler kan förklaras av behovet att hålla strikt på hygien när man levde under primitiva förhållanden i tält och husvagnar. Men allt fler forskare har under senare år också uppmärksammat, att gamla indiska kastregler om rituell renhet ännu fortlever i påbud bland romerna även i våra nordiska länder.

Men romernas historia handlar inte bara om elände och förföljelse. Den handlar också om ett okuvligt folk som har lyckats bevara sitt språk och sin kultur genom århundraden och som även gett impulser och kulturella bidrag till andra folk. Mest känd är romernas påverkan inom musiken. Ett annat område är den indiska dansens historia genom Europa ända till Spanien, där flamencon är det främsta romska bidraget till danskonsten.

Romerna i den östra rikshalvan Finland och i moderlandet hade av allt att döma livliga förbindelser ända fram till 1809 då Finland blev ryskt storfurstendöme. Efter att Finland blev självständigt 1917 har romerna i likhet med andra finländare deltagit i de krig landet utkämpat, även om deras levnadsvillkor ända fram till 1970-talet var mycket svåra i det land de försvarat.

Från de delar av Karelen som vid fredsslutet avträdde till Sovjet evakuerades bortåt 400 000 personer till andra delar av Finland. Bland de evakuerade fanns många romer, men deras öde har förblivit märkligt okänt. Vad man vet är att just denna grupp hamnade i stor misär framför allt i Helsingforsområdet. Åtgärderna som vidtogs för att ordna bosättning för de evakuerade, i vissa fall även jord, omfattade inte romer trots att många av dem ägt hus och även jord i Karelen.

Det var först på 1960-talet som det i Sverige skedde en omsvängning i samhällets politik gentemot romerna. Förtjänsten av att attityderna mot romerna förändrades bör i första hand tillskrivas den romska författaren Katarina Taikon, som med sin bok *Zigenerska*, som utkom 1963, väckte opinionen på allvar. Hennes släktingar hade dock redan under 1940- och 1950-talen inlett en kamp för medborgerliga rättigheter som

t. ex. skolgång. De svenska romerna bodde länge i husvagnar och tält och försörjde sig bl.a. genom att ägna sig åt kringresande tivolverksamhet. De var alltså inte mantals-skrivna i någon viss kommun, vilket ledde till att deras barn nekades skolgång.

De förändringar som skedde i Sverige på 1960-talet påskyndade också utvecklingen i Finland. De finska romerna bildade 1967 Finlands zigenarförening. Tack vare den skedde ett uppvaknande på myndighetsnivå även i Finland och reformer vidtogs för att förbättra bl.a. bostadssituationen för romerna.

Finska romer i Sverige organiserade sig 1972 i Stockholms finska zigenarförening med bl.a. Armas Lind och framlidne Aleka Stobin som ordförande. År 1973 tog den finsk-romske skådespelaren Yrjö Tähtelä i Helsingfors initiativ till bildandet av Nordiska Zigenarrådet. Rådet har senare ombildats flera gånger och omfattar i dag romer med rötter i olika länder. Organisationsbilden bland romerna i Sverige är i dag mångfacetterad. Det finns inga exakta uppgifter om hur många de sverigefinska romerna är, men skattningar som gjordes i samband med att romerna erkändes som nationell minoritet tyder på 4 000–4 500.

Först under 1960-talet tillförsäkrades således de nordiska romerna i princip fulla medborgerliga rättigheter. I praktiken fungerar dock inte jämlikheten och dessvärre utsätts romerna än i dag för diskriminering i olika sammanhang.

Kutti sikjiba koon kammela te džaanel butide

Liine ta patrija:

- Caldaras, M. *Jävla Zigenarunge*, 2007, Podium
- Caldaras, H. *I betraktarens ögon*, Stockholm, 2002, Prisma
(Hin niina sar poketi liin 2008)
- Djuric, R. *Die Literatur der Roma und Sinti*, 2002, Berlin, Parabolis
- Grünbaum, A. *Lika och unika; dramapedagogik om minoriteter*, 2009,
Bokförlaget Daidalos
- Hancock, I, Dowd, S, Djuric, R. *The Roads of the Roma*, Hertfordshire, 1998,
PEN American Centre. University of Hertfordshire Press
- Kalander, B. *Min mor fänge Z-4517*, 1995, Gällivaro,
Gällivaro kommuns Folkbibliotek
- Lind, A. *Caleb*, Sahlgrens förlag, Finitikothem, 2004
- Lundgren, G. Taikone, S., Eriksson, A. *Sofia Z-4515*, Stockholm, 2005,
Bokförlaget Tranan och Podium
- Lundgren, G. *Svarta rosor – Kale ruže*, Stockholm, 2003, Bokförlaget Tranan
- Lundgren, G. *Bi kheresko bi limoresko – Utan hus utan grav*, Stockholm, 2002,
Wahlström & Widstrand
- Mannerfelt, K., Eriksson, A. *Nadja Taikone, tjejen från Tanto, É šei anda o Tanto*,
Stockholm, 2003, LL-förlaget
- Nordström, G., Myrman, B. *Vi kallar dem zigenare*, Stockholm, 1991, Alfabet
- Schüldt, K. *På barnens uppdrag! – att förmedla barnkonventionen genom drama*, 1994,
Rädda barnen förlag

É Romani Glinda – Patrija son hin rannimen sveittiko ta so phukavela romane puhhiba aro Sveittiko ta vaure themenda. Webbadresso hin: **www.romaniglinda.se**
Mote niina lahhes liineskotšeeresta!

ROMER/Zigenare pa horttiba pe it kuh skoliba, KRUT;
Kritisk utbildningstidsskrift Nr 92/93

Webbthane:

Aro tšimbako koonesiljoko tšereskopatrin **www.sprakradet.se** hin buut džaaniba pa romenda aro Sveittiko ta niina adressi vaure webbthane.

Ke kammehas te džanel sar farabila romengo socialno aahhiba hin tut vojiba te rooden internettia **www.romani.org**. Datta laha tut džaniba pe anglisko tšimbaha pa romenda aro Evropako them ta niina arre aro vaure webbthane.

Lukuvinkkejä sinulle joka haluat oppia enemmän romaneista

Kirjat ja lehdet:

- Caldaras, M. *Jävla Zigenarunge*, 2007, Podium
- Caldaras, H. *I betraktarens ögon*, Stockholm, 2002, Prisma.
Saataavissa myös taskukirjana vuodelta 2008
- Djuric, R. *Die Literatur der Roma und Sinti*, 2002, Berlin, Parabolis
- Grünbaum, A. *Lika och unika; dramapedagogik om minoriteter*, 2009,
Bokförlaget Daidalos
- Hancock, I., Dowd, S., Djuric, R. *The Roads of the Roma*, Hertfordshire, 1998,
PEN American Centre. University of Hertfordshire Press
- Kalander, B. *Min mor fånge Z-4517*, 1995, Gällivare,
Gällivare kommuns Folkbibliotek
- Lind, A. *Caleb*, Sahlgren förlag, Suomi, 2004
- Lundgren, G. Taikon, S., Eriksson, A. *Sofia Z-4515*, Stockholm, 2005,
Bokförlaget Tranan och Podium
- Lundgren, G. *Svarta rosor – Kale ruže*, Stockholm, 2003, Bokförlaget Tranan
- Lundgren, G. *Bi kheresko bi limoresko – Utan hus utan grav*, Stockholm, 2002,
Wahlström & Widstrand
- Mannerfelt, K., Eriksson, A. *Nadja Taikon, tjejen från Tanto, É šei anda o Tanto*,
Stockholm, 2003, LL-förlaget
- Nordström, G., Myrman, B. *Vi kallar dem zigenare*, Stockholm, 1991, Alfabet
- Schüldt, K. *På barnens uppdrag! – att förmedla barnkonventionen genom drama*, 1994,
Rädda barnen förlag

É Romani Glinda – Ruotsinkielinen lehti jossa käsitellään romanien asioita Ruotsissa ja muissa maissa. Kotisivuosoite on: www.romaniglinda.se Pitäisi olla saatavilla kirjastossa.

ROMER/ZIGENARE om rätten till likvärdig utbildning, KRUT,
Kritisk utbildningstidsskrift Nr 92/93

Web-sivustoja:

Kieli neuvoston verkkosivuilla www.sprakradet.se on paljon tietoa romaneista Ruotsissa ja myös linkkejä muille asiaan liittyville sivuille.

Jos olet kiinnostunut romanien sosiaalisesta tilanteesta hae edelleen www.romani.org. Täältä löydät tietoa Englanksi romaneista Euroopan kaikissa maissa ja myös linkkejä muille asiaan liittyville sivuille.

Lästips för dig som vill lära dig mer om romer

Böcker och tidskrifter:

- Caldaras, M. *Jävla Zigenarunge*, 2007, Podium
- Caldaras, H. *I betraktarens ögon*, Stockholm, 2002, Prisma.
Finns även i pocket från 2008.
- Djuric, R. *Die Literatur der Roma und Sinti*, 2002, Berlin, Parabolis
- Grünbaum, A. *Lika och unika; dramapedagogik om minoriteter*, 2009,
Bokförlaget Daidalos
- Hancock, I., Dowd, S, Djuric, R. *The Roads of the Roma*, Hertfordshire, 1998,
PEN American Centre. University of Hertfordshire Press
- Kalander, B. *Min mor fänge Z-4517*, 1995, Gällivare,
Gällivare kommuns Folkbibliotek
- Lind, A. *Caleb*, Sahlgrens förlag, Finland, 2004
- Lundgren, G. Taikon, S, Eriksson, A. *Sofia Z-4515*, Stockholm, 2005,
Bokförlaget Tranan och Podium.
- Lundgren, G. *Svarta rosor – Kale ruže*, Stockholm, 2003, Bokförlaget Tranan
- Lundgren, G. *Bi kheresko bi limoresko – Utan hus utan grav*, Stockholm, 2002,
Wahlström & Widstrand
- Mannerfelt, K., Eriksson, A. *Nadja Taikon, tjejen från Tanto, É sei anda o Tanto*,
Stockholm, 2003, LL-förlaget
- Nordström, G., Myrman, B. *Vi kallar dem zigenare*, Stockholm, 1991, Alfabeta
- Schüldt, K. *På barnens uppdrag! – att förmedla barnkonventionen genom drama*, 1994,
Rädda barnen förlag

É Romani Glinda – Tidskrift på svenska som behandlar romska frågor i Sverige och även andra länder. Webbadress är: **www.romaniglinda.se**. Bör finnas på biblioteket!

ROMER/ZIGENARE – om rätten till likvärdig utbildning, KRUT,
Kritisk utbildningstidsskrift Nr 92/93

Webbplatser:

På Språkrådets hemsida **www.sprakradet.se** finns mycket information om romer i Sverige och även länkar till andra aktuella webbplatser.

Om du är intresserad av hur den sociala situationen ser ut för romer så kan du söka på Internet på **www.romani.org**. Här finner du information på engelska om romer i Europas alla länder och även länkar till andra relevanta webbplatser.

Miritza & Sebastian

Dauva liinesko starakiba hin te jelpaven kaale huupi aro sveittiko ta anglunoskoolako ta skoolako personaali aro lengo rakkiba mahkar peen. Džinom kenti Miritza ta Sebastian sikjuvaa ame maneeeri ta so farabila aro kaale romanengo dživiba. Kenti sikila niina sar hajuna sveittiko personaali dauva.

Amengo džinta hin te tume rakkavenas pa datta ta daala rakkiba rigavenas, te romane kenti lahas vojiba te barjaven pengo romani kultur ta niina lahas itaahhibosko džinta aro douva kulturietta so hin aro sveittiko anglunoskoola ta skoola.

Keskustelumateriaalin tarkoitus on helpottaa ruotsinsuomalaisten kaaleromaniperheiden ja esi- ja peruskoulun henkilökunnan kanssakäymistä. Miritzan ja Sebastianin avulla opimme tuntemaan perinteitä ja tapoja, jotka säätelevät kaaleromaniperheiden elämää. Lasten välityksellä näemme myös, miten ruotsinkielinen henkilöstö kokee romanikulttuurin.

Toivomme, että kirja innoittaa keskustelemaan näistä asioista ja että keskustelut puolestaan vaikuttavat siihen, että lapset saavat mahdollisuuden kehittää omaa kulttuuriaan ja pääsevät osallisiksi Ruotsin esikoulu- ja koulukulttuurista.

Syftet med detta Samtalsmaterial är att underlätta mötet mellan de sverigefinska-kaaleromska familjerna och förskolans och skolans personal. Genom barnen Miritza och Sebastian lär vi känna de traditioner och förhållningssätt som präglar de kaaleromska familjernas liv. Barnen visar också på hur den svenska personalen uppfattar detta.

Vår förhoppning är att ni ska samtala om detta och att dessa samtal ska leda till att de romska barnen får möjlighet att vidareutveckla sin romska kultur och också får en tillhörighet till den kultur som präglar svensk förskola och skola.

Skolverket

www.skolverket.se